

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Anna-Evgeniya Petrova

**PIIRIÜLESEST AU TEOTAMISEST TULENEVATE
NÕUETE KOHTUALLUVUS**

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Villu Kõve

Tallinn
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE TUVASTAMINE BRÜSSELI I <i>BIS</i> MÄÄRUSE JÄRGI	9
1.1 Brüsseli I <i>bis</i> määruse kohaldamisala.....	9
1.2 Nõuete kohtualluvus	11
1.2.1 Üldine kohtualluvus.....	11
1.2.2 Valikuline kohtualluvus.....	13
1.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu.....	29
1.3 <i>Lis pendensi</i> reeglid	34
2 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE TUVASTAMINE ÕIGUSABILEPINGUTE JÄRGI.....	43
2.1 Õigusabilepingute kohaldamisala.....	43
2.2 Nõuete kohtualluvus	45
2.2.1 Üldine kohtualluvus.....	45
2.2.2 Valikuline kohtualluvus.....	48
2.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu.....	50
2.3 <i>Lis pendensi</i> reeglid	50
3 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE KINDLAKSTEGEMINE TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU JÄRGI.....	53
3.1 Tsiviilkohtumenetluse sätete kohaldamisala	53
3.2 Kohtualluvus.....	53
3.2.1 Üldine kohtualluvus.....	53
3.2.2 Valikuline kohtualluvus.....	55
3.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu.....	57
3.3 <i>Lis pendensi</i> reeglid	58
KOKKUVÕTE	63
JURISDICTION OF INTERNATIONAL DEFAMATION CLAIMS	66
LÜHENDID.....	70
KASUTATUD KIRJANDUS.....	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	72
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	73
MUUD ALLIKAD	74

SISSEJUHATUS

Antud magistritöö lähtekohaks on Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. detsembri 2014. a kohtumäärus 3-2-1-140-14, mille võtmeküsimuseks on Eesti kohtu pädevuse kindlakstegemine au teotamisest tulenevate nõuete lahendamisel.

Viidatud kohtuasja raames 23. aprillil 2012. a esitas Juri Andrejev (edaspidi: hageja) hagi Victor Strelkovi (edaspidi: kostja) vastu au teotavate andmete ümberlükkamiseks, mittevaralise kahju hüvitamiseks, raamatu kogu tiraaži müügist ja Eesti raamatukogudest kõrvaldamiseks ning vastavate kulude kostja kanda jätmiseks. Hagi esemeks oli kostja raamatus avaldatud valeandmed, mis haavasid hageja au. Raamat oli välja antud kahes väljaandes, mis mõlemad olid saadaval Eestis. Kostja vaidles hagile vastu viidates, et hageja on mõned aastad tagasi pöördunud sarnaste nõuetega Venemaa kohtusse ning Vene Föderatsiooni Sankt-Peterburi linna Petrogradi rajooni kohus tegi 2009. aasta novembris selle asja osas jõustunud otsuse.

Eesti esimese astme kohus lõpetas menetluse välisriigi kohtulahendi esitamise tõttu tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹ (TsMS) § 78 lg 4 ja § 428 lg 1 p 2 alusel. Määruse peale esitatud määruskaebuse lahendamisel leidis ringkonnakohus, et menetluse lõpetamine on põhjendatud hageja laimavate andmete ümberlükkamise ning kompensatsiooni nõuete osas, kuna nende osas on olemas jõustunud välisriigi kohtulahend. Samas leidis ringkonnakohus, et raamatu Eestis müügist kõrvaldamise ja andmete ümberlükkamise kulude kompenseerimise nõuete menetlemine Eesti kohtus on võimalik, kuna Vene kohtuasjaga ei ole vastavad nõuded lahendatud.

Riigikohus leidis, et selles asjas ei ole selged hageja esitatud nõuded, nende aluseks olevad asjaolud, nende seos jõustunud kohtulahendiga ja selle täidetavus Eestis, mille pärast ei saa tsiviilasja menetlust TsMS § 78 lg 4 ja § 428 lg 1 alusel lõpetada (RKTKm 3-2-1-140-14 p 17).

21. detsembril 2016 a. tegi ringkonnakohus asjas lõpplahendi², millega jättis hagi rahuldamata aegumise tõttu. Selliselt, kohtualluvusega seotud küsimused, mis on kohtumenetluse jooksul üles kerkinud, jäid antud kohtuasja raames sisuliselt lahendamata.

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 23.

² TrtRnKo 21.12.2016, 2-12-15968.

Eeltoodud asja keskmes oli kohtualluvuse ja Eesti kohtu pädevuse kindlakstegemine piiriülesest au teotamisest tulenevas vaidluses, mh menetluse peatamise ja lõpetamise regulatsiooni kohaldamine olukorras, kus sarnases asjas on olemas välisriigi kohtu jõustunud otsus. Tegemist on aktuaalse probleemiga – tulevikus tekib aina rohkem selliseid vaidlusi, kus Eesti kohtu pädevus (laiemas mõttes) piiriülesest au teotamisest tulenevaid nõudeid lahendada sõltub muu hulgas välisriigis tehtud kohtulahendist või välisriigi kohtu menetlusest.

Nimelt, üleilmastumine on toonud kaasa ülemaailmsele publikule suunatud raamatute tekkimise.³ Rahvusvahelisele publikule suunatud teoste arv on suur ja jätkab kasvamist. Ühest küljest edendab see kultuuri, sõnavabadust ja üldist inimeste informeeritust, teisest küljest, suurendab see rahvusvahelisest au teotamisest tulenevate nõuete arvu (kuna sõnavabadus vastandubki tihtipeale inimeste isiklikele õigustele, mh õigusele aule ja heale nimele).

Kuna raamatud ja teised teosed „reisivad“ üle maailma, siis nendes aset leidnud au teotamise tagajärjel tekkinud kahju eripära on selles, et mitte ainult ei asu infoproducti autor, infoproducti „tarbija“ ja isiklike õiguste omaja tihtipeale erinevates kohtualluvustes, vaid kahju inimese mainele tekkib mitmes riigis. Seejuures, inimene, kelle au on teotatud ei pruugi tekitatud kahjust isegi teadlik olla. Seega, pöördudes kindla riigi kohtusse enda õiguste kaitseks, ei oska selline inimene vahest esitada nõudeid, mis võtaks arvesse kogu au teotamisega tekitatud kahju ulatuse. Mis tähendab, et niipea kui inimene saab teada, et konkreetse teosega sai tema au teotatud mõnes teises riigis, pöördub inimene enda õiguste kaitseks ka selle teise riigi kohtusse. Sellistes olukordades tekkib kohtualluvuse ja pädevuse konflikt.

Eelnimetatud probleemistikust tulenevalt on autori hinnangul tähtis uurida rahvusvahelisest au teotamisest tulenevate nõuete Eesti kohtu poolt lahendamise võimalust olukorras, kus piiriülese au teotamise juhtumi kohta on juba olemas välisriigi jõustunud kohtulahend. Kuigi eelviidatud kohtulahendis oli kostjal seos Venemaaga, peab töö autor vajalikuks väljatoodud probleemistikku analüüsida mitte ainult Venemaalt pärit kostjate puhul.

Eeltoodud au teotamisest tulenevate asjade kohtualluvuse probleemistik on aktuaalne nii piiriülesest levitatud paberväljaannete puhul, kui internetis avaldatud laimavate andmete puhul.

³ Kuipers, J.-J. Towards a European Approach in the Cross-Border Infringement of Personality Rights. German Law Journal, 2011, lk 1681.

Töös keskendub autor just paberväljaandes au teotamise asjade kohtualluvusele. Kohtupraktikat, mis puudutab internetis au teotamist kasutatakse võrdlusmaterjalina.

Töö eesmärk on seega teha kindlaks, millal on Eesti kohus pädev paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevaid nõudeid lahendama, muu hulgas olukorras, kus sama või sarnase asja osas on olemas välisriigi jõustunud kohtuotsus või paralleelselt kestev menetlus.

Au teotamise puhul on võimalik nõuda ebaõigete andmete ümberlükkamist, õigusvastase tegevuse lõpetamist ning varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist.⁴ Teadustöodes on leitud, et põhjendatud võib olla ka alusetu rikastumise nõude esitamine.⁵

Kohtualluvuse ja pädevuse konflikti lahendamise tegeleb rahvusvaheline eraõigus⁶. Kontrollimaks, kas Eesti kohus võib au teotamisest tulenevat asja lahendada või mitte, tuleb kohtul analüüsida kas rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi allub asi just Eesti kohtule ning kas Eesti kohus on pädev asja lahendama, teatud juhtumitel mh *lis pendensi* reeglite järgi.

Eesti kohus ei saa menetleda asja, mis rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi kuulub lahendamisele mõne muu välisriigi kohtus. Sellisel juhul jätab kohus avalduse menetlusse võtmata või (kui kohtualluvust kontrollitakse pärast seda, kui avaldus on juba menetlusse võetud) läbi vaatamata.⁷ Kui rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi kuulub asi lahendamisele Eesti kohtus, siis võtab kohus asja menetlusse, kui kõik muud menetlusse võtmise eeldused on täidetud. Asjaolu, et Eesti kohus võib asja rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi menetleda tähendab ühtlasi ka seda, et isikul on õigus pöörduda Eesti kohtu poole oma õiguste kaitseks (TsMS § 69 lg 1).

Lis pendensi reegleid tuleb Eesti kohtul kontrollida, kui samasugune või sarnane asi on välisriigi kohtu menetluses. *Lis pendensi* reeglid on reeglid selle kohta, kas ja kuidas peaks Eesti kohus välisriigis toimuva kohtumenetlusega arvestama, kui selle käigus lahendatakse analoogne või

⁴ Pild, M., Krõõt Tupay, P., Turk, K. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2020, PSK § 17/14.

⁵ Vt nt Hirvoja, M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamisel ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* 1/2011, lk 47 – 58.

⁶ Nurmela, I., Almann, L., Tuulas, V., Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus. Loengud. Juura 2005, lk 16.

⁷ Torga, M. TsMSK § 75/3.2.a. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

sarnane vaidlus Eestis lahendatava tsiviilasjaga.⁸ *Lis pendensi* reeglite kohaldamise tulemusena otsustab kohus asja menetlusse võtmise, menetluse peatamise või lõpetamise.⁹ Õiguskirjanduses on leitud, et oma olemuselt on *lis pendensi* reeglid rahvusvahelise alluvuse küsimusi reguleerivad reeglid.¹⁰ Töö autori meelest tuleks *lis pendensi* reegleid nimetada kohtu pädevuse reegliteks, kuna need iseenesest ei reguleeri seda, mis kohtusse peab hageja pöörduma, vaid seda, mida kohus peab menetluslikult tegema, kui hageja on sama või sarnase nõudega pöördunud muu riigi kohtusse.

Rahvusvahelise kohtualluvuse ja kohtute pädevuse sätted sisalduvad mitmes õigusaktis – rahvusvahelistes lepingutes, Euroopa Liidu määrustes ning tsiviilkohtumenetluse seadustikus.¹¹ Tulenevalt nende õigusaktide esemelisest kohaldamisalast, on au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse puhul aktuaalsed Eesti poolt sõlmitud õigusabilepingud, Brüsseli I *bis* määrus¹², Lugano II¹³ konventsioon ja TsMS. Võlaõigusseaduse¹⁴ (VÕS) § 134 lõike 6 kohaselt on isiku au teotamisega tegemist muu hulgas ebaõigete andmete avaldamisel. Ebaõigete andmete avaldamisest tulenevate nõuete kohtualluvust reguleerib mh IKÜM¹⁵.

Arvestades töö mahtu, keskendub töö autor ainult õigusabilepingute, Brüsseli I *bis* määruse ja TsMS rahvusvahelise kohtualluvuse ja kohtute pädevuse regulatsioonile. Samuti ei uuri töö piiripealseid juhtumeid, nagu Taani või Ühendkuningriigiga seotud kohtuvaidlused.

Lähtudes eeltoodust, antud magistritöö uurimisküsimusteks on:

⁸ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 680.

⁹ Vt nt TsMS § 78 regulatsiooni.

¹⁰ Torga, M. TsMSK § 75/3.2.a. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

¹¹ Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. *Juridica* III/2013, lk 195.

¹² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) – ELT L 351, 20.12.2012. (edaspidi: Brüssel I *bis* määrus)

¹³ Tsiviil- ja kaubandusajades kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – ELT L 339, 21.12.2007 (edaspidi: Lugano II konventsioon).

¹⁴ Võlaõigusseadus. – RT I, 15.03.2022, 14.

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) – ELT L 119, 4.5.2016.

- 1) Millal võib Eesti kohus paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevat nõuet lahendada vastavalt õigusabilepingutele, Brüsseli I *bis* määrusele ja TsMS'i rahvusvahelise kohtualluvuse regulatsioonile?
- 2) Millal võib Eesti kohus paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevat nõuet lahendada õigusabilepingute, Brüsseli I *bis* määruse ja TsMS'i *lis pendens* reeglite alusel?
- 3) Kuidas mõjutab välisriigi jõustunud kohtuotsus Eesti kohtu asja lahendamise pädevuse ulatust?

Eeltoodut arvesse võttes koosneb töö kolmest peatükist. Esimeses peatükis uuritakse Brüsseli I *bis* määruses sisalduvat piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete üldise ja valikulise kohtualluvuse regulatsiooni ja sellekohast kohtupraktikat. Analüüsitakse milliseid nõudeid ja millises ulatuses on Eesti kohtud pädevad lahendama üldise ning valikulise kohtualluvuse puhul. Analüüsitakse kuidas mõjutab nõuete kohtualluvust hagi esitamine mitme kostja vastu ning analüüsitakse *lis pendensi* reeglite kohaldamist au teotamisest tulenevate nõuete puhul.

Teises peatükis uuritakse seda, mis on õigusabilepingute piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete üldine ja valikuline kohtualluvuse regulatsioon, milliseid nõudeid on võimalik nende regulatsioonide järgi esitada, mis ulatuses on Eesti kohus pädev neid nõudeid lahendama. Analüüsitakse, kuidas reguleerivad õigusabilepingud hagi esitamist mitme kostja vastu ning milline on õigusabilepingute *lis pendensi* reeglistik.

Kolmandas peatükis analüüsitakse tsiviilkohtumenetluse seadustikus sisalduvat rahvusvahelisest au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse regulatsiooni, muu hulgas üldist ja valikulist kohtualluvust, vastavate kohtualluvuse eeskirjade järgi esitatavaid nõudeid ning nõuete ulatust. Uuritakse hagi esitamist mitme kostja vastu ning TsMS'is sisalduvaid *lis pendensi* reegleid.

Magistritöös kasutatakse analüütilist uurimismeetodit, sh kohtupraktika uurimine ning omavahel võrdlemine erinevates allikates au teotamise puhul, teaduskirjanduse kohtupraktikale vastavuse analüüsimine, erinevate õigusaktide rahvusvahelise kohtualluvuse regulatsiooni kitsaskohtade leidmine ja ühtsete kohtade leidmine.

Töös kasutatakse allikatena eelkõige Eesti kohtute ja Euroopa Kohtu kohtupraktikat, tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja selle kommenteeritud väljaannet, Brüsseli I *bis* määrust

ning määruse kommenteeritud väljaannet, Eesti-Vene¹⁶ õigusabilepingut, Eesti-Ukraina õigusabilepingut¹⁷ ja teaduskirjandust. Teaduskirjanduse osas tuleks tähele panna, et Eestis on tsiviilnõuete rahvusvahelisest kohtualluvusest kirjutanud peamiselt üks autor – dr Maarja Torga.

Piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvust on juba uurinud Merilin Sepp 2016. aasta magistritöös „Au haavamine internetis ja sellest tulenevate nõuete rahvusvaheline kohtualluvus“. Nagu tuleneb nimetusest, on viidatud töö pühendatud peamiselt internetis au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvusele. Antud magistritöö uurib aga piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse küsimusi paberväljaandes avaldatud andmete kontekstis (raamatud, ajalehed, lehekud jms). Peale selle uurib antud magistritöö piiriülese au teotamisega seonduvat kohtupraktikat, mida ei olnud 2016. aastal olemas. Samuti uurib antud magistritöö au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvust olukordades, kus sama või sarnane asi on teise riigi kohtu menetluses.

Antud magistritööd iseloomustavad kõige rohkem järgmised märksõnad: piiriülene au teotamine, rahvusvaheline kohtualluvus, *lis pendens*.

¹⁶ Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. – RT II 1993, 16, 27.

¹⁷ Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. – RT II 1995, 13, 63.

1 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE TUVASTAMINE BRÜSSELI I *BIS* MÄÄRUSE JÄRGI

1.1 Brüsseli I *bis* määruse kohaldamisala

Brüsseli I *bis* määrus reguleerib rahvusvahelise kohtualluvuse määramist Euroopa Liidu tasandil, muu hulgas lepinguvälistest võlasuhetest tulenevate nõuete kohtualluvust, seal hulgas au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvust.¹⁸ Eesti kohus peab Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse eeskirju kohaldama siis, kui konkreetne au teotamisest tulenev vaidlus langeb määruse ajalisse ja territoriaalsesse kohaldamisalasse.¹⁹

Ajaliselt kohaldatakse Brüsseli I *bis* määrust kohtualluvuse kontrollimisel alates 10.01.2015 tekkinud kohtuvaidlustele (Brüsseli I *bis* artikkel 81). Enne 10.01.2015 reguleeris rahvusvahelist kohtualluvust tsiviilasjades Brüsseli I määrus²⁰.

Piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete osas on Brüsseli I ja Brüsseli I *bis* määruste regulatsioonid sisuliselt identsed. Asjakohaste õigusaktide üldise kohtualluvuse regulatsioon on sõnaliselt mõnevõrra erinev, kuid sisu poolest samane. Määruste valikulise kohtualluvuse regulatsioon lepinguväliste võlasuhete osas on identne. See on oluline, kuna varasemates Euroopa Kohtu lahendites käsitleb kohus just Brüsseli I määruse sätteid ning nende tõlgendamist.

Euroopa Kohus on märkinud, et juhul kui regulatsioonide sätteid võib pidada samaväärseks, siis kehtib Euroopa Kohtu poolt Brüsseli I määruse sätetele antud tõlgendus ka Brüsseli I *bis* määruse sätete osas²¹. Kuna mõlema määruse au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvust reguleerivad sätted sisu poolest ei erine, siis kehtib varasemates Euroopa Kohtu lahendites Brüsseli I määruse kohtualluvuse sätete osas leitu ka kehtiva Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse eeskirjade osas. Seda arvestades ning lihtsuse huvides, ei viidata töö raames

¹⁸ Need nõuded kuuluvad Brüssel I *bis* määruse sisulisse kohaldamisalasse, mis on sätestatud määruse artikliga 1.

¹⁹ Torga, M. TsMSK § 70/3.4.2.1.1. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

²⁰ Nõukogu Määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – EÜT L 12, 16.1.2001.

²¹ EKo C-709/19, *Vereniging van Effectenbezitters versus BP plc*, ECLI:EU:C:2021:377, p 23.

enam Brüsseli I määruse sätetele ning keskendatakse uuesti sõnastatud määruse regulatsioonile, kuna just see regulatsioon on edaspidiste kohtuvaidluste perspektiivist asjakohane.

Isikulise kohaldamisala poolest, reguleerib Brüsseli I *bis* määrus kohtualluvust juhul, kui kostjal on liikmesriigis alaline elu- või asukoht.²² Territoriaalse Brüsseli I *bis* määruse kohaldamisala osas tuleb märkida järgmist. Olenemata sellest, mis riigist on menetlusosalised pärit või mis on nende kodakondsus, piiriülesest au teotamisest tulenevate asjade puhul peavad Eesti kohtud kohaldama Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse eeskirju, arvestades teatud eranditega.²³ Nimelt, Brüsseli I *bis* määruse artiklis 73 on sätestatud juhtumid, millal kohtualluvuse määramine tsiviilasjades toimub teiste õigusaktide alusel. Nii, artikli 73 lg 1 järgi ei mõjuta Brüsseli I *bis* määrus Lugano II konventsiooni kohaldamist. Artikli 73 lg 3 kohaselt ei mõjuta Brüsseli I *bis* määrus kolmanda riigi ja liikmesriigi vahel enne Brüsseli I määruse jõustumise kuupäeva²⁴ sõlmitud kahepoolsete konventsioonide ja lepingute kohaldamist, mis hõlmavad Brüsseli I *bis* määrusega reguleeritud küsimusi. Au teotamisest tulenevate vaidluste kontekstis relevantseteks on Eesti poolt sõlmitud Venemaa ja Ukrainaga sõlmitud kahepoolsed lepingud.²⁵

Lugano II konventsiooni tuleb kohaldada asjades, kus menetlusosalised on pärit kas Šveitsist, Norrast või Islandist. Õigusabilepingud kuuluvad kohaldamisele siis, kui üheks menetluspooleks on Vene Föderatsiooni või Ukraina kodanik. Eeltoodud juhtudel, peab Eesti kohus rahvusvahelise kohtualluvuse tuvastamisel rakendama kas Lugano II konventsiooni või Eesti-Vene või Eesti-Ukraina õigusabilepingut, mitte Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse regulatsiooni. See tähendab, et eelviidatud õigusaktid on Brüsseli I *bis* määruse suhtes primaarsed.

Lisaks eeltoodule, Brüsseli I *bis* määruse art 6 lg 1 kohaselt, kui kostja alaline elukoht ei ole üheski liikmesriigis, tehakse liikmesriigi kohtute pädevus kindlaks iga liikmesriigi oma õiguse kohaselt, kui määruuses ei ole sätestatud teisiti. Au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse

²² Eesti Vabariigi Valitsus, õiguskomisjon. Seletuskiri tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 718 SE eelnõu juurde. Vastu võetud 10.12.2014., lk 4.

²³ Torga, M. TsMSK § 70/3.4.2.1.3. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

²⁴ Brüssel I määrus jõustus 1. märtsil 2002 (Brüssel I määruse artikkel 76).

²⁵ Õigusabilepingute osas vt lähemalt töö 2. peatükki, mis käsitleb au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse kindlakstegemist õigusabilepingute järgi.

osas ei ole määrusega vastavasisuliselt erandeid ette nähtud. See tähendab, et au teotamise asjades, kus kostjaks on isik, kelle alaline elu- või asukoht ei ole üheski liikmesriigis, tuleb Eesti kohtul asja kohtualluvuse kindlakstegemisel lähtuda Eesti siseriiklikust õigusest ehk TsMS'i kohtualluvuse sätetest, mitte Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse regulatsioonist.

Kokkuvõtvalt, au teotamisest tulenevate asjade puhul peab Eesti kohus alates 10.01.2015 asja alluvust kontrollima Brüsseli I *bis* määruse asjakohase regulatsiooni alusel, välja arvatud asjades, kus kostja on Venemaa või Ukraina kodanik, või kus kostja elukohaks on Šveits, Norra, Island või kolmas riik.

1.2 Nõuete kohtualluvus

1.2.1 Üldine kohtualluvus

Brüsseli I *bis* määruse põhjenduste p 15 kohaselt peaksid kohtualluvuse eeskirjad olema hästi prognoositavad ning lähtuma põhimõttest, et tavaliselt on kohtualluvus seotud kostja alalise elukohaga. Seepärast peaks alati olema tagatud kohtualluvus kostja elukoha alusel, mis on üldine kohtualluvus. Kohtualluvus kostja elukoha järgi on reguleeritud Brüsseli I *bis* määruse artikli 4 lg-ga 1, mille kohaselt isikute vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, esitatakse hagi selle liikmesriigi kohtutesse sõltumata nende isikute kodakondsusest.

Brüsseli I *bis* määruse artikli 62 lg 1 järgi selleks, et teha kindlaks, kas füüsilisest isikust kostja alaline elukoht on selles liikmesriigis, mille kohtusse on hagi esitatud, kohaldab kohus siseriiklikku materiaalõigust. See tähendab, et kui au teotamisest tulenev hagi esitatakse Eesti kohtusse üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi, siis seda kas kostja alaline elukoht on Eestis, kontrollib kohus Eesti siseriikliku õiguse järgi ehk tsiviilseadustiku üldosa seaduse²⁶ asjaomaste sätete järgi.

Seevastu, tagamaks üldise kohtualluvuse eeskirjade läbipaistvust ja vältimaks vastuolulist kohtualluvust, juriidilise isiku alaline asukoht on tuvastatav autonoomselt.²⁷ Juriidiliste isikute ja füüsiliste või juriidiliste isikute ühenduse alaline asukoht tehakse kindlaks Brüsseli I *bis* määruse enda regulatsiooni järgi – artikli 63 alusel. Siinkohal peab märkima, et ei ole välistatud,

²⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 22.03.2021, 8.

²⁷ Brüsseli I *bis* määruse nr 1215/2012 põhjenduste p 15.

et nii füüsilisel kui juriidilisel isikul on määruse tähenduses mitu alalist elu- või asukohta eri liikmesriikides.²⁸ See tähendab, et au teotamisest tulenevat hagi, mis on esitatud isiku vastu, kelle alaline elu- või asukoht on mitmes riigis, võivad lahendada iga sellise riigi kohtud ning hageja võib hagi omal valikul esitada iga riigi kohtusse, kus kostjal on alaline elu- või asukoht.

Kui kostja alaline elu- või asukoht ei ole selles liikmesriigis, kus hagi on esitatud, siis vastavalt Brüsseli I *bis* määruse artikli 62 lg-le 2 selleks et selgitada, kas kostja alaline elu- või asukoht on teises liikmesriigis, kohaldab kohus selle teise liikmesriigi õigust. See tähendab, et kui Eesti kohus teeb kindlaks, et kostja alaline elu- või asukoht ei ole Eestis, vaid on eeldatavasti nt Lätis, siis peab Eesti kohus kohaldama Läti materiaalõigust, et teha kindlaks, kas kostja elu- või asukoht on Lätis. Au teotamisest tulenevate nõuete kontekstis ei ole aga sellise kontrolli vajadus ilmne. Nimelt, kui kostja elu- või asukoht ei ole Eestis, siis asi ei allu eesti kohtule üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi ning Eesti kohtul ei ole võimalik sellist asja lahendada. Kostja elu- või asukoha kindlakstegemine ei mõjuta antud juhul asja kohtualluvust.

Brüsseli I *bis* määrus ei reguleeri, mis on nende kohtute pädevuse ulatus, kellele allub asi üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi. Kas kohtud võivad lahendada asja kogukahju ulatuses? Kas kohtud võivad lahendada kõik võimalikud au teotamisest tulenevad nõuded, nt kahju hüvitamine ja andmete ümberlükkamine? Brüsseli I *bis* kommentaaride kohaselt, kostja asukohariigi kohus on pädev lahendama nõudeid kogu tekitatud ülemaailmse kahju ulatuses, kuna seal, kus isik tegutseb, peab olema võimalik tema ka vastutusele võtta.²⁹ Brüsseli I *bis* määruse artikkel 4 lg 1 reguleerib terve hagi kohtualluvust, mis tähendab, et selle sätte järgi saab kostja vastu esitada kõik võimalikud nõuded ning kostja elu- või asukoha kohtud on pädevad kõigi nende nõuete lahendamisel.

Kokkuvõtvalt, au teotamisest tulenevaid nõudeid võib Eesti kohus Brüsseli I *bis* määruse üldise kohtualluvuse regulatsiooni järgi lahendada, kui kostja elu- või asukoht on Eestis. Sellisel juhul on Eesti kohtud pädevad lahendama kõiki au teotamisest tulenevaid nõudeid kogu ulatuses.

²⁸ Torga, M. TsMSK § 70/3.4.2.2.2. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§-d 1–305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

²⁹ Magnus, U., Mankowski, P. (toim.). Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law. Köln: Otto Schmidt, 2016, lk 287.

1.2.2 Valikuline kohtualluvus

1.2.2.1 Valikulise kohtualluvuse üldised eeskirjad

Brüsseli I *bis* määruse põhjenduste punkti 16 kohaselt lisaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvuse määramisel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele. Rõhatakse, et selline alternatiivne ehk valikuline kohtualluvus on oluline eelkõige lepinguväliste võlasuhete puhul, mis tulenevad eraelu puutumatus ja isikuõiguste rikkumisest, sealhulgas laimust. Selliselt, lisaks kostja elukoha järgsele üldisele kohtualluvusele näeb Brüsseli I *bis* määrus lepinguväliste võlasuhete puhul, seal hulgas au teotamisest tulenevate nõuete puhul, võimaluse esitada hagi ka valikulise kohtualluvuse järgi.

Valikuline kohtualluvus on reguleeritud Brüsseli I *bis* määruse art 7 lg-ga 2, mille järgi isiku vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib lepinguvälise kahju, seal hulgas au teotamise puhul, hagi esitada selle paiga kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda (ingl k *a person domiciled in a Member State may be sued in the courts for the place where the harmful event occurred or may occur*). Oluline on rõhutada, et ka valikulisest kohtualluvusest juhindudes võib hagi esitada ainult isikute vastu, kelle alaline elu- või asukoht on Euroopa Liidu liikmesriigis.

Kui üldise kohtualluvuse puhul oli vajalik kindlaks teha ainult seda, mis on kostja alaline elu- või asukoht, siis valikulise kohtualluvuse eelduste kontroll on mõnevõrra keerukam. Tuvastada tuleb, kas isiku alaline elu- või asukoht on Euroopa Liidu liikmesriigis ja seda, kus on toimunud või võib toimuda kahju tekitanud juhtum.

Euroopa Kohtu tunnustatud praktika kohaselt sõnastuse „paik, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“ all mõistakse nii kahju tekkimise kui ka kahju põhjustanud sündmuse toimumise paika, millest tulenevalt võib hagi esitada kas ühe või teise asjaomase paiga kohtusse.³⁰ Euroopa Kohus on täpsustanud, et valikulise kohtualluvuse eeskirjad põhinevad vaidluse ning kahjustava sündmuse toimumise koha kohtu vahelisel tihedal seosel,

³⁰ vt nt EKo C-21/76, *Handelskwekerij G. J. Bier BV vs Mines de potasse d'Alsace SA*, p-d 24-25.

mis õigustab sellele kohtule pädevuse andmist tõrgeteta õigusemõistmisele kaasaaitamise ja menetluse nõuetekohase kujundamise põhjusel.³¹

Piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete puhul võib olla problemaatiline määrata, millist kohta saab pidada kahju tekkimise paigaks ja kahju põhjustanud sündmuse toimumise paigaks, kuna hageja, kostja ja laimavad teosed võivad kõik olla erinevates kohtualluvustes. Selles osas põhjanevaks lahendiks on Euroopa Kohtu 7. märtsi 1995. a otsus asjas C-68/93 *Fiona Shevill and Others vs Presse Alliance SA*³². Asja raames on kohus vastanud küsimusele, millised kohtud on pädevad arutama hagi kahju hüvitamisest, mis on tekitatud isikule pärast laimava ajaleheartikli levitamist mitmes osalisriigis (Brüsseli I *bis* määruse kontekstis – liikmesriigis) ning vaadelnud lähemalt kahju tekkimise paiga ja kahju põhjustanud sündmuse toimumise paiga mõisteid.

Magistritöö autor leiab, et *Shevilli* kohtuasja piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse tuvastamise reeglid on kohaldatavad ka raamatute, ajakirjade ja muude paberkandjal levivate teoste puhul, kuivõrd nende loomise ning levitamise protsess on ajalehtedega sarnane.

Mõistagi, ei lahenda eelviidatud Euroopa Kohtu lahend kõiki piiriülese au teotamise olukordade kohtualluvust, nt ei saa selle reegleid muutmata kujul kasutada internetis levivate au teotavate andmete kohtualluvuse määramise osas. Ent just see kohtulahend on au teotamisest tulenevate nõuete rahvusvahelise kohtualluvuse määramise aluseks, õiguskirjanduses on see saanud *Shevill* doktriini nimetuse.³³ Erialakirjanduses leitakse, et *Shevill* kohtulahend lõi vajaliku tasakaalu väljaandja ja hageja huvide vahel³⁴: väidetavalt laimava teose avaldaja võib valida riigi, kus oma äri asutada (või peamist äritegevust teostada) ja, vähemalt teatud määral, valida teose levitamise kohti, seega on tal võimalik ka arvestada riskiga, et nendes riikides võib tema

³¹ *Ibid.*, p 11.

³² EKo C-68/93, *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL, Chequepoint International Ltd vs Presse Alliance SA*.

³³ Oster, J. Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights. *International Review of Law, Computers & Technology*. London 2012, lk 113.

³⁴ Vt nt Oster, J. Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights, lk 114; ja Wolde, M. H. T., Henckel, K. C. The ECJ's interpretation of article 5(3) Brussels I regulation: a carefully balanced system of jurisdictional rules? *International Journal of Procedural Law*, 2013/3, No. 2, lk 199.

vastu hagi esitada.³⁵ Hageja seevastu võib kaitsta oma au, esitades hagi kõikidesse riikidesse, kus teos on levitatud ja kus teda tuntakse. Samas, kuna *Shevill* kohtulahend oli tehtud juba mõnda aega tagasi, ei saa seda pidada kõikides olukordades õigeks ja õiglaseks lahenduseks, mida näitab ka allpool analüüsitud kohtupraktika.

1.2.2.2 Kahju põhjustanud juhtumi toimumise paik

Kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga osas on Euroopa Kohus *Shevill* asjas leidnud, et juhul kui au teotav ajaleheartikkel on kättesaadav mitmes liikmesriigis, on kahju põhjustanud sündmuse toimumise paigaks ainult koht, kus asjaomase ajalehe väljaandja on asutatud (inglise keeles *where the publisher of the newspaper in question is established*), sest see on koht kus kahjustav sündmus sai alguse ja kust au haavav teave välja anti ja ringlusse lasti. Kohus on märkinud, et selliselt määratud kohtualluvus kattub siiski Brüsseli I *bis* määruse artikli 4 lg-s 1 sätestatud üldise kohtualluvusega (seda siis olukorras, kui hagi esitatakse ajalehe väljaandja vastu).

Töö autor leiab, et väljaandja asutamise koht ei pruugi alati olla vaidlusega piisavalt seotud ning on liiga kitsas kohtualluvuse määramise kriteerium. Täpsemalt, *Shevill* lahend oli tehtud 1995. aastal. Sellel ajal tegutsenud ajalehtede väljaandjatele oli omane, et nii väljaandja äriühing, väljaandja tegelik äritegevus kui ka enamus väljaandja töötajatest asusid samas kohas – tõenäoliselt väljaandja asutamise kohas. Tänapäeval võib olukord olla mõnevõrra teistsugune. Väljaandja võib olla asutatud ühes riigis, ettevõtte kontoriruumid paikneda teises kohas ja ajakirjanikud – kolmandates riikides.

Kui kirjastuse asukoht on ühes riigis, kuid tegelik ajalehe äritegevus ehk väljaandmise protsess leiab aset mõnes teises riigis, tuleks töö autori meelest kahju põhjustanud sündmuse toimumise paigaks pidada seda teist riiki, kus ajaleht oli realselt väljaantud, mitte väljaandja asutamise kohta. Ainult selliselt on tagatud menetluse ja kohtu piisavalt tihe seos.

Selles valguses oli äärmiselt ettenägelik ja täpne kohtu märkus, et kahju põhjustanud sündmuse toimumise paiga järgne kohtualluvus kattub üldise kohtualluvusega. Kui kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga määramisel lähtuda kostja asukohast, mitte äriühingu asutamise riigist, siis ei tekki valikulise kohtualluvuse liigse kitsenduse probleemi. Nimelt, üldise

³⁵ Oster, J. Rethinking *Shevill*. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights, lk 114.

kohtualluvuse sätete alusel võib väljaandja vastu hagi esitada tema asukohariigi kohtusse, mis võib Brüsseli I *bis* määruse artikli 63 lg 1 kohaselt olla nii väljaandja põhikirjajärgne asukoht, juhatuse asukoht või peamine äritegevuse koht³⁶. Sellisel juhul on kaetud need juhtumid, kus laimava teose väljaandmine toimus mõnes muus riigis, kui äriühingu asutamise riik. Ehk on tagatud, et valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi määratava kohtualluvuse puhul on menetlus ja kohus piisavalt seotud. Ka Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 kommentaarides on leitud, et *Shevill* kohtulahendit tuleks mõista selliselt, et kahju põhjustanud juhtumi paigaks on kostja asukoha riik.³⁷

Vastavalt *Shevill* kaasusele, hagejal on alati võimalik tuua kogu oma nõue selle riigi kohtu ette, kus on kostja alaline asukoht (üldine kohtualluvus) või au teotava väljaande väljaandja asukoht (kahju põhjustanud sündmuse tekkimise koht – valikuline kohtualluvus). Sellisel juhul lahendab kohus nõuet kogu hagejale tekitatud kahju ulatuses ning ei piirdu ainult ühes liikmesriigis tekkinud kahju ulatusega. Seega kinnitab *Shevill* kohtuasi, et üldisele kohtualluvusele tuginedes, võib hageja esitada piiriülesest au teotamisest tuleneva hagi kahju terves ulatuses.

Eeltoodu tähendab, et kui isiku kohta avaldatakse Eesti ajakirjas au teotav artikkel, mis on kättesaadav piiriülesest mitmes liikmesriigis, siis võib selline isik esitada laimust tulenevat hagi Eesti kohtusse, kuna kostja asub Eestis, ning Eesti kohus on sellisel juhul pädev lahendama asja kõikides riikides hagejale tekkinud kahju ulatuses.

Kokkuvõtvalt, kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga järgse kohtualluvuse eeskirjade järgi võib au teotamisest tulenevat nõuet esitada selle riigi kohtusse, kus on laimava teose väljaandja asukoht ning selle koha kohus on pädev lahendama asja terves ulatuses. Ehk siis, kui väljaandja asukoht on Eestis, on Eesti kohus pädev au teotamisest tulenevat asja lahendama terves ulatuses.

³⁶ Peamine äritegevuse koht on koht, kus toimub kõige olulisem äritegevus (Hartley, T.C. Basic Principles of jurisdiction in private international law: The European Union, The United States and England. Cambridge University Press for the British Institute of International and Comparative Law. 2021, lk 214).

³⁷ Vt lähemalt - Magnus, U., Mankowski, P. Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law, lk 195.

1.2.2.3 Kahju tekkimise paik

Kahju tekkimise paiga järgse kohtualluvuse osas tuleb täheldada järgmist.

Shevill kohtuasjas on Euroopa Kohus leidnud, et juhul kui au teotav ajalehe artikkel on kättesaadav mitmes liikmesriigis, siis isiku au, maine ja hea nime teotamine toimub kõikides nendes liikmesriikides, kus on ajalehe levitamiskohad, kui isik on neis kohtades tuntud (inglise keeles: *when the victim is known in those places*). Brüsseli I *bis* määruse kommentaarides leitakse au teotamisest tuleneva kahju tekkimise paiga osas, et massimeedia kaudu avaldatav väljaanne kahjustab isiku mainet seal, kus see jõuab publiku, vaatajate või lugejateni, kui isikul on nendes kohtades kaitstav maine,³⁸ mis sisuliselt ongi *Shevill* doktriini kordamine.

Nii kommentaarides, kui *Shevill* kaasuses leitakse, et selleks, et isiku maine saaks kahjustada, peab see isik olema teose levitamise riigis tuntud (ingl k *known*). Brüssel I *bis* kommenteerides leitakse, et „seal, kus isikut ei tunta, ei ole sellisel isikul mainet“³⁹. Kohas, kus isikul ei ole mainet ei saa see maine ka kahjustada. Samas, ükski nendest allikatest ei täpsusta, mida tähendab laimava teose levitamise kontekstis isiku tuntus. Täpsemalt võib tekkida küsimus sellest, kui mitu inimest peab isikut kindlas riigis teadma, et saaks väita, et isik on selles riigis tuntud? Kas „tuntuse“ kriteerium on täidetud siis, kui isikust saadakse asjaomases riigis teada just vaidlusaluse laimava artikli abil? Euroopa Kohus ei ole tuntuse kriteeriumit sisustanud.

Samas, *Shevill* kohtuasjast tuleneb, et selleks, et hinnata, kas hageja mainele on kahju tekitatud, peab kohus, kelle poole pöörduti, kohaldama oma siseriiklike kollisiooninormidega kindlaks määratud materiaalõigust.⁴⁰ Kuna *Shevill* kohtulahendi punktist 29 tuleneb, et isiku „tuntus“ on isiku maine kahjustamise eelduseks, siis „tuntuse“ määramine on teatud mõttes juba kahju olemasolu kontroll, mille osas peab kohus kasutama materiaalõigust. Seega see, kas isikut võib pidada teatud riigis tuntuks või mitte võib sõltuda konkreetse riigi materiaalõigusest ja õiguspraktikast.

³⁸ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law, lk 315.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ EKo C-68/93, *Shevill*, p 41.

Autori arvates, isiku tuntuse kindlakstegemisel võib lähtuda „mõistliku inimese“ põhimõttest. Kui kõiki faktilisi asjaolusid arvesse võttes ütleks keskmine mõistlik isik, et hageja on kindlas riigis tuntud, siis võib järeldada, et isik on tuntud.

Teose levitamiskohtade osas täpsustatakse kommentaarides, et väljaande juhuslik levitamine riigis, kus väljaandja ei kavatsenud seda levitada, ei peaks olema vaadeldav kui kahju tekkimise paik Brüsseli I *bis* määruse kontekstis.⁴¹ Antud magistritöö on sellise käsitlusega nõus, kuna see aitab säilitada kostja ja hageja huvide vahelist tasakaalu. Põhjendamatu oleks kostja vastutusele võtta riigis, kuhu ta ei ole tahtlikult enda tegevust suunanud. Samas, kui rääkida kahju hüvitamise nõudest endast, mitte sellise nõude kohtualluvusest, siis on töö autor seisukohal, et selle, kas selline „kogemata“ riiki sattunud ajaleht võis hageja mainet kahjustada või mitte, peab asja lahendama pädev kohus otsustama asjaomase õiguse järgi. Ei ole välistatud, et teatud juhtudel võib kostja vastutada ka sellise „kogemata“ levitatud teosega tekitatud kahju eest.

Eeltoodu tähendab, et kahju tekkimise paigaks on iga riik, kus au teotatav teos on levitatud ning kus hageja maine võib olla kahjustatud. Kui au teotatav teos on levitatud mitmes riigis, siis on kahju tekkimise paikasid mitu. Näiteks, kui laimavat artiklit sisaldav ajaleht on levitatud Eestis, Lätis ja Leedus, ning isik, kelle au teotatakse on tuntud kõikides nendes riikides, siis allub sellise artikli levitamisest tulenev hagi nii Eesti, Läti kui Leedu kohtule, kuna need on kahju tekkimise paigad Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 mõttes.

Shevill doktriini kohaselt, kui asi allub kohtule väljaande levitamiskoha järgse kohtualluvuse alusel, hindab sellist asja lahendama pädev kohus ainult selles riigis isiku mainele tekkinud kahju. See tähendab, et eeltoodud näide puhul Eesti, Läti ja Leedu kohtud on pädevad lahendama nõudeid ainult vastavalt Eestis, Lätis ja Leedus hageja mainele tekkinud kahju osas.

Seega, sätestab *Shevill* kohtulahend au teotamisest tulenevate nõuetega seoses äärmiselt olulise põhimõtte – piiriülesest au teotamisest tulenev kahju on riigipõhiselt osadeks jagatav. See võib omakorda tähendada, et au teotamise asi võib alluda Eesti kohtule isegi siis, kui samade poolte vahel samal alusel esitatud hagi osas on juba olemas teise riigi kohtu jõustunud kohtulahend, mis käsitleb hagejale tekitatud kahju ainult selle riigi territooriumil tekkinud kahju osas. Selline olukord on peamiselt võimalik ainult siis, kui varem tehtud kohtuotsus oli tehtud Euroopa Liidu

⁴¹ *Ibid.*

liikmesriigi kohtu poolt ning see riik ei olnud kostja elu- või asukohariik. Kuna ainult sellisel juhul on selge, et kohus lahendas nõudeid ainult enda riigi territooriumil tekkinud kahju osas. Samas, ei ole välistatud, et ka kolmandad riigid võivad sarnasest pritsiibist lähtuda – see peaks olema tehtud kindlaks iga konkreetse juhtumi puhul eraldi.

Juhul, kui asi allub laimava teose levitamiskoha järgse kohtualluvuse järgi Eesti kohtule, kuid sama asja osas on olemas teise liikmesriigi kohtu lahend ning asi allus sellele kohtule üldise kohtualluvuse alusel, ei ole Eesti kohtul võimalik sellist asja lahendada, kuna viimasena nimetatud kohus pidi asja lahendama terves ulatuses. Samas, kui Eesti kohtule esitatud hagi rajaneb teistsugustel faktilistel asjaoludel, siis Eesti kohtu pädevuse olemasolu asja lahendamiseks on ikkagi võimalik.⁴²

Seega, *Shevill* kohtuasjast tuleneb, et mitmes liikmesriigis levitatud laimavast ajaleheartiklist tuleneva hagi saab valikulise kohtualluvuse alusel esitada au teotatava ajalehe väljaandja asukoha riigi kohtusse (kohtualluvus kahju põhjutanud juhtumi toimumiskoha järgi) või iga liikmesriigi kohtusse, kus ajalehte levitati ja kus hageja väidab, et sai kahjustada tema maine (kohtualluvus kahju tekkimise/avaldamise paiga järgi).

Kokkuvõtvalt, kostja vastu, kelle alaline elu- või asukoht on Euroopa Liidu liikmesriigis võib paberväljaandes au teotamisest tulenevat nõuet Brüsseli I *bis* määruse valikulise kohtualluvuse regulatsiooni järgi esitada teose väljaandja asukohajärgsesse kohtusse ja teose levitamiskohtade kohtutesse, kus hageja väidab et on kahjustatud tema mainet. Kui need kohad ei kattu, siis võib kostja hageja valikul kaevata kummagi nende koha kohtusse.⁴³

Teisisõnu, Eesti kohus võib Brüsseli I *bis* määruse valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi lahendada au teotamisest tulenevat hagi, kui väljaandja asub Eestis või laimav teos oli Eestis levitatud ja hageja väidab, et ta maine sai Eestis kahjustatud.

⁴² Vt lähemalt Brüsseli I *bis* määruse *lis pendens* regulatsiooni käsitlevat alapeatükki 1.3.

⁴³ Wolde, M. H. T., Henckel, K. C. The ECJ's interpretation of article 5(3) Brussels I regulation: a carefully balanced system of jurisdictional rules? lk 2020.

1.2.2.4 Esitatavad nõuded

1.2.2.4.1 Kahju hüvitamine

Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg-st 2 tuleneb, et selle sätte eeskirjade alusel võib esitada hagi „lepinguvälise kahju puhul“. Samas, ei ole selge, millised konkreetset nõuded kuuluvad selle sätte kohaldamisalasse.

Shevill kohtuasja raames on kohus analüüsinud isiku mainele tekitatud kahjust tulenevate nõuete kohtualluvust. Lahendist tuleneb, et hageja nõudis kahjutasu laimu eest, samas lahendist ei tulene millist liiki kahjuga oli tegemist – kas mittevahalise või vahalise kahjuga või mõlema kahjuga. Samas, kohtu pädevuse määramise seisukohast võib nõude liigi määramine olla oluline.

Praktikas ei ole esile tõusnud probleemi seoses au teotamisest tuleneva mittevahalise kahju hüvitamise nõuete kohtualluvusega. Kõikidest au teotamise asjadest tuleneb, et laimust tulenev mittevahalise kahju nõue kuulub Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 kohaldamisalasse.

Kas Brüsseli I *bis* määruse valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi saab esitada ka vahalise kahju hüvitamise nõudeid, mis tulenevad au teotamisest? On olemas olukorrad, kus läbi laimava teose levitamise tekkib isikule ka otsene vahaline kahju. Näiteks juhtumitel, kus isiku väärrikus ja maine on kahjustatud sedavõrd, et isik vajab selle tulemusena ravi või on teatud aja töövõimetu, jääb ilma mõnest lepingust või kaotab töö, sissetuleku või kliente. Sellisel juhul peaks isikul olema võimalik nõuda vahalise kahju hüvitamist. Vahalise kahju hüvitamist, mis on tekkinud hea nime kahjustamisest, on võimalik nõuda juriidilisel isikul.⁴⁴ Selline kahju võib juriidilisele isikule tekkida nt juhul, kui laimava teosega on kahjustatud ettevõtte maine, mille tõttu langeb ettevõtte aktsiate hind või ettevõtte kaotab kliente. Kuidas sellisel juhul tuleks tõlgendada mõistet „paik, kus kahjustav sündmus on toimunud“? Kas au teotamisest tuleneva vahalise kahju puhul võiks kahju toimumise paigaks olla muu hulgas hageja alaline asukoht?

Nt juhul kui Saksamaa ajalehes avaldatakse Eesti ettevõtte kohta laimav artikkel, mida levitatakse Saksamaal, Hollandis, Rootsis ja Soomes, mille tulemusel kaotab Eesti ettevõtte enda Saksamaa, Hollandi, Rootsi ja Soome lepingulisi partnereid. Vahalise kahju põhjustanud

⁴⁴ Pild, M., Krõõt Tupay, P., Turk, K. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2020, § 17/14.

juhtumi toimumise kohaks on endiselt väljaandja asukoht, kuna just Saksamaalt sai kahjulik sündmus alguse. Kahju tekkimise kohaks, tulenevat *Shevill* kohtuasjas väljatoodud kohtualluvuse tuvastamise reeglitest, on Saksamaa, Holland, Rootsi ja Soome, mis ei kattu hageja alalise asukohaga, kuid au teotatava artikli tulemusel tekib Eesti ettevõttele varaline kahju just Eestis.

Selles osas pakkusid M. Wolde ja K. Henckel enda teadusartiklis, et mõistele „kahju tekkimise paik“ Euroopa Kohtu poolt antud tõlgendus ei välista seda, et kahju tekkimise paigaks võib olla nii mittevaralise- kui varalise kahju tekkimise koht. Autorid selgitasid, et sellist seisukohta võimaldab asjaolu, et varalise kahju puhul on täidetud hagi aluse ja kahju tekkimise koha tiheda seose eeldus, mis võimaldab luua varalise kahju tekkimise koha järgset regulatsiooni.⁴⁵ Ka magistriltöö autorile tundub selline lähenemine õigustatud.

Euroopa Kohus on aga selles osas leidnud järgmist. Kuigi Brüsseli I *bis* määruse valikulise kohtualluvuse mõistega „paik, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“ on peetud silmas nii kahju tekkimise kui ka kahju põhjustanud sündmuse toimumise kohta, ei saa mõistet „paik, kus kahjustav sündmus on toimunud“ tõlgendada nii laiendavalt, et see hõlmaks kõiki kohti, kus võib täheldada kahjulike tagajärgede tekkimist teo tagajärjel, mis on teises kohas juba põhjustanud tegelikku kahju.⁴⁶ Nõnda leidis kohus, et ainuüksi hagejal finantstagajärgede tekkimise asjaolu ei õigusta asja andmist tema asukohajärgsete kohtute alluvusse, kui nii kahju tekkimise kui ka kahju põhjustanud sündmuse toimumise paik on teise liikmesriigi territooriumil.⁴⁷

Samas on Euroopa Kohus korduvalt asunud seisukohale, et asja kohtualluvus hageja elu- või asukoha järgi ei ole välistatud juhtumitel, kui hageja elu- või asukoht kattub reaalse kahju tekkimise või kahju põhjustanud sündmuse toimumise paigaga.⁴⁸ Teisisõnu, hageja saab pöörduda enda alalise elu- või asukoha kohtu poole varalise kahju hüvitamise nõuetega Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 alusel, kui laimav teos on levitatud hageja alalises elu- või asukohas,

⁴⁵ Wolde, M. H. T., Henckel, K. C. The ECJ's interpretation of article 5(3) Brussels I regulation: a carefully balanced system of jurisdictional rules? *International Journal of Procedural Law*, 2013/3, No. 2, lk 220.

⁴⁶ Vt nt EKo C-304/17, *Helga Löber versus Barclays Bank plc*, EU:C:2018:701, p-d 22 ja 23 ja seal viidatud kohtupraktika.

⁴⁷ Vt nt EKo C-304/17, *Löber* p 24 ning EKo C-709/19, *Vereniging van Effectenbezitters versus BP plc*, ECLI:EU:C:2021:377, p 28.

⁴⁸ Vt nt EKo C-375/13, *Harald Kolassa versus Barclays Bank plc*, EU:C:2015:37, p 50, EKo C-304/17, *Löber*, p 25 ning EKo C-709/19, *Vereniging van Effectenbezitters*, p 29.

kuna sellel juhul hageja elu- või asukoht ja teose levitamise koht ehk kahju tekkimise paik, kattuvad.

Eeltoodud Euroopa Kohtu praktika pinnal saab tuletada seda, et Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi saab au teotamise asjades esitada ainult nõu primaarseid deliktilisi nõudeid. Primaarseteks nimetab käesoleva töö autor antud juhul nõudeid, mis on oma olemuselt laimu kompenseerivad. Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on leitud, et au teotamise kompenseerimine toimub põhiliselt kahel viisil: rahalise hüvitisena (eeltoodut arvesse võttes just mittevaralise kahju hüvitisena) ja/või teoga, s.o avaliku vabatahtliku vabandamise või au ja head nime teotava informatsiooni avaliku ümberlükkamisega.⁴⁹ Juhul kui laimu tulemusena tekkib isikule omakorda uus kahju, siis tegemist on juba sekundaarse kahju hüvitamise nõudega, mida saab esitada ainult üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi. Au teotamise kontekstis peaks selline sekundaarne kahju hõlmama igasuguseid varalisi kahjusid: ravikulud, mis on seotud ägedate hingeliste üleelamistega, finantskahju jne.

Iseenesest on selline lähenemine hageja ja kostja huvide tasakaalustamise traditsiooni jätk. Kostja seisukohalt võib olla tõesti äärmiselt raske ette näha, kus kohas tekkib mingile isikule laimava artikli avaldamise tagajärjel otsene varaline kahju. Kui enda asu- ja tegutsemiskoht ning paberväljaande levitamiskohad on kostjale eeldatavalt väga hästi teada, siis hageja varaliste huvide kesksed kohad ei pruugi kostja jaoks üldse määratlevad olla. Seega, niivõrd laiaulatuslik kohtualluvus võib teatud juhtumitel kostja jaoks liiga koormav olla.

Kahju hüvitamise nõuete osas tuleb kokkuvõtvalt öelda, et au teotamise asjades saab Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 alusel esitada ainult mittevaralise kahju nõudeid. Au teotamisest tulenevad varalise kahju hüvitamise nõuded alluvad kostja asukoha järgsele kohtule ehk neid saab esitada ainult üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi, kuna au teotamise kontekstis on varaliste nõuete puhul tegemist sekundaarsete nõuetega.

⁴⁹ Pild M., Krõõt Tupay, P., Turk, K. PSK § 17/14. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. 2020.

1.2.2.4.2 Negatiivne tuvastushagi

Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 kommentaaride kohaselt on kohus selle sätte alusel pädev lahendama muu hulgas nii nimetatud negatiivset tuvastushagi.⁵⁰ Selline hagi esitatakse selleks, et kohus teeks kindlaks, et õigusrikkumist ei ole toimunud.

Euroopa Kohus on seoses negatiivse tuvastushagiga märkinud, et negatiivse tuvastushagi eripära seisneb selles, et hageja soovib sellise vastutuse tingimuste olemasolu puudumise tuvastamist, millest kostjal tuleneks õigus kahjuhüvitisele. See tähendab, et negatiivses tuvastushagis on kahju õigusvastaselt tekitamise asjades tavapäraselt esinevad rollid vahetatud.⁵¹

Folien Fischeri ja Fofitec kohtuasjas on Euroopa kohus leidnud, et kui negatiivse tuvastushagi asjaolud võivad õigustada seost riigiga, kus Euroopa Kohtu kohtupraktika tähenduses on kas põhjustav sündmus aset leidnud või siis kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda, võib neist kahest ühe paiga kohus nõuetekohaselt tunnistada, et hagi läbivaatamine allub valikulise kohtualluvuse eeskirjade alusel talle, sõltumata sellest, kas asjaomase hagi on esitanud õigusvastaselt tekitatud kahju väidetav kannatanu või kahju õigusvastaselt tekitamisel põhineva nõude potentsiaalselt kohustatud pool.⁵²

Eeltoodu tähendab, et au teotamise puhul Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 eeskirjade alusel on võimalik esitada negatiivset tuvastushagi kas väljaandja asukoha järgi või nende riikide kohtutesse, kus väidetavalt laimav teos on levitatud.

Kohtute pädevuse ulatuses tuleks lähtuda au teotamise asjades väljakujunenud kohtupraktikast, milleks on mh *Shevill* kohtulahend. Selle kohaselt, väidetavalt laimava teose levitamiskoha järgse kohtualluvuse puhul, võib asja lahendama pädev kohus asja lahendada ainult enda riigis tekkinud kahju ulatuses. Samast põhimõttest tuleks lähtuda ka negatiivse tuvastamishagi puhul.

Kokkuvõtvalt tuleks öelda, et Brüsseli I *bis* valikulise kohtualluvuse eeskirjade alusel on võimalik esitada ka negatiivset tuvastushagi kas väljaandja asukoha riigi või teose

⁵⁰ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law, lk 263-264.

⁵¹ EKo C-133/11, *Folien Fischer AG, Fofitec AG versus Ritrama SpA*, ECLI:EU:C:2012:664, p 42-43.

⁵² EKo C-133/11, *Folien Fischer ja Fofitec*, p 52.

levitamiskoha riigi kohtusse. Kohtute pädevuse ulatus on sama, mis au teotamisest tulenevate positiivsete nõuete puhul.

1.2.2.4.3 Alusetu rikastumine

Teadustöodes on leitud, et au teotamise puhul on teatud juhtumitel võimalik esitada ka alusetu rikastumise nõuet.⁵³ Mõistagi saavad väljaandjad kasu selle pealt, et müüvad laimavat infot sisalduvaid teoseid, mis rikkuvad konkreetse isiku au ehk isiklikke õigusi. Väljaandja teenib seega iseenesest hageja rikutud õiguste pealt. Isikul, kelle au on teotatud, peaks olema võimalus nõuda väljaandjalt alusetult (ehk au rikkumisega) saadud tulu.

Tuleb uurida, kas alusetu rikastumise nõude esitamine on au teotamise kontekstis võimalik Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi? See, kas alusetu rikastumise nõue võetakse menetlusse või kas see rahuldatakse või mitte sõltub juba vaidlusele kohaldatavast õigusest.

Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt hõlmab Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 mõiste „lepinguväline kahju” kõiki nõudeid, milles taotletakse kostja vastutuse tuvastamist ja mis ei ole „lepinguga seotud” selle määruse artikli 7 punkti 1 alapunkti a tähenduses.⁵⁴

Alusetu rikastumise puhul ei ole tegemist lepingulise õigussuhtega, see ei kuulu artikli 7 lg 1 kohaldamisalasse. Järelikult, eeltoodut arvesse võttes võib eeldada, et alusetu rikastumise nõue kuulub artikli 7 lg 2 kohaldamisalasse. Samas, Brüsseli I *bis* määruse kommentaarides on leitud, et mitte iga nõue, mida ei saa kvalifitseerida lepinguliseks, ei liigitu automaatselt „lepinguväliseks“ Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 mõttes.⁵⁵ Mõned nõuded ei ole hõlmatud ei artikli 7 lg 1 ega lg 2 regulatsiooni kohaldamisalaga.⁵⁶

Selleks, et nõue oleks hõivatud Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 regulatsiooniga, peab see põhinema kostja lepinguvälisel vastutusel.⁵⁷ Alusetu rikastumise koosseis võib hõlmata kostja

⁵³ Vt nt Hirvoja, M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamisel ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica I/2011*, lk 47-58.

⁵⁴ Vt nt EKo C-375/13, *Kolassa*, p 44.

⁵⁵ U. Magnus, P. Mankowski. *Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law*, lk 269.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*, lk 275.

vastutust, nagu nt VÕS § 1037 tulenev alusetu rikastumise nõue. Selline nõue võiks kuuluda Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 kohaldamisalasse. Samas, asjaomase sätte kohtualluvuse eeskirjad on seotud kahju tekkimise kohaga. Alusetu rikastumise puhul ei teki isikule iseenesest kahju, vaid rikkuja saab endale midagi juurde.

Siinkohal tuleb meelde tuletada, et väljakujunenud Euroopa Kohtu praktika kohaselt Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 tuleb tõlgendada autonoomselt ja kitsalt.⁵⁸ Lisaks sellele, Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg-s 2 ette nähtud kohtualluvuse eeskiri põhineb vaidluse ning kahjustava sündmuse toimumise või toimuda võimise koha kohtu vahelisel eriti tihedal seotusel, mis õigustab asja andmist selle kohtu alluvusse vajaduse tõttu tagada korraldane õigusemõistmine ja menetluse otstarbekas korraldamine.⁵⁹ Kuna alusetu rikastumise puhul rikkumine ehk rikkuja rikastumine toimub ikka rikkuja alalises asu- või elukohas, ei ole põhjust määrata sellise asja kohtualluvuse valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi, kuna see ei lähe valikulise kohtualluvuse eesmärgiga kokku. Seega, töö autor on seisukohal, et vaatamata sellele, et alusetu rikastumise puhul on tegemist lepinguvälise nõudega, ei kuulu see Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 kohaldamisalasse, vaid selline nõue tuleks esitada kostja elukoha kohtusse ehk üldise kohtualluvuse alusel.

Kokkuvõtvalt tuleb öelda, et Brüsseli I *bis* määruse valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi ei ole võimalik esitada alusetu rikastumise nõuet, vaid selle saab esitada üldise kohtualluvuse järgi.

1.2.2.4.4 Andmete ümberlükkamine ja rikkumise lõpetamine

Olulisteks nõueteks au teotamise puhul on laimavate andmete ümberlükkamise ja rikkumise lõpetamise nõuded. Rikkumise lõpetamiseks võib paberväljaannete puhul pidada näiteks teoste müügist kõrvaldamise nõudeid. Need nõuded on deliktilised nõuded ning nende esitamine on Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 alusel võimalik.

Praktikas ei ole nende nõuete osas tekkinud küsimusi seoses au teotamisega paberväljaandes. Rikkalik kohtupraktika on aga olemas andmete ümberlükkamise ja rikkumise lõpetamise

⁵⁸ Vt nt EKo, C-360/12, *Coty Germany GmbH, varem Coty Prestige Lancaster Group GmbH, versus First Note Perfumes NV*, ECLI:EU:C:2014:1318, p 43–45.

⁵⁹ *Ibid.*, p 47.

nõuete osas, mis tulenevad internetist. Antud magistritöös vaadeldakse vastavat kohtupraktikat võrdlusmaterjalina.

Varasema kohtupraktika järgi isik, kelle õigusi on internetis publikatsiooniga väidetavalt rikutud, võis esitada hagi iga sellise liikmesriigi kohtule, mille territooriumil on või oli veebisaidil avaldatud teabesisu kättesaadav.⁶⁰ Koht, kus avaldatud teabesisu oli kättesaadav oli põhimõtteliselt *Shevill* kaasuse levitamiskoha alternatiiv internetis au teotamisest tulenevate vaidluste puhul. Sarnaselt *Shevill* kaasusele ei täpsustanud *eDate Advertising jt*, mis konkreetseid nõudeid saab esitada selle riigi kohtule, kus on teabesisu kättesaadav, vaid piirdus sellega, et saab esitada „hagi“.

17.10.2017 kohtuotsuses *Bolagsupplysningen ja Ilsjan*⁶¹, mis käsitles internetis laimavate andmete avaldamisest tulenevate konkreetsete nõuete kohtualluvust, märkis Euroopa Kohus, et Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 punkti 2 tuleb tõlgendada nii, et kui isiku õigusi on väidetavalt rikutud tema kohta internetis ebaõigete andmete avaldamisega ning tema kohta käivate kommentaaride eemaldamata jätmisega, ei saa isik esitada nende andmete ümberlükkamise ja nende kommentaaride eemaldamise hagi iga liikmesriigi kohtusse, mille territooriumil on või oli internetis avaldatud teave kättesaadav (p 49). Teisisõnu leidis kohus, et internetis au teotamise puhul andmete ümberlükkamise nõuet ja rikkumise peatamise nõuet ei saa esitada selle riigi kohtusse, kus on vastav teave kättesaadav.

Kohtuasja *Bolagsupplysningen ja Ilsjan* otsuse punktis 48 selgitas kohus, et veebisaidil avaldatud andmed ja andmesisu on kõikjal kättesaadavad ning et nende levitamise ulatus on põhimõtteliselt ülemaailmne. Seega hagi, milles palutakse andmete ümberlükkamist ja kommentaaride eemaldamist, on üks ja jagamatu ning järelikult võib selle esitada vaid kohtule, mille alluvusse kuulub kogu kahju hüvitamise nõude lahendamine vastavalt kohtupraktikale, mis tuleneb *Shevill* kohtuotsusest, mitte kohtule, millel sellist pädevust ei ole.

Kogu kahju hüvitamise nõude lahendamine vastavalt *Shevill* doktriinile kuulub ainult kostja asukohajärgsele kohtule. Kokkuvõtvalt tähendab lahendis *Bolagsupplysningen ja Ilsjan* väljatoodu sisuliselt seda, et internetis au teotamise juhtumitel saab andmete ümberlükkamise

⁶⁰ EKo C-509/09 ja C-161/10, *eDate Advertising GmbH versus X ja Olivier Martinez, Robert Martinez versus MGN Limited*, ECLI:EU:C:2011:685, p-d 51 ja 52.

⁶¹ EKo C-194/16, *Bolagsupplysningen OÜ, Ingrid Ilsjan versus Svensk Handel AB*, ECLI:EU:C:2017:766.

ja rikkumise lõpetamise nõudeid esitada ainult üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi, kuna nende nõuete kohtualluvus kahju tekkimise paiga järgi on välistatud ning kohtualluvus kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga järgi ongi sisuliselt üldine kohtualluvus.

21.12.2021 otsuses *Gtflix Tv vs. DR*⁶² arutles Euroopa Kohus uuesti internetis laimavate andmete avaldamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse teemal. Prantsusmaa kohus, kes esitas selle asja raames Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse soovis teada, kas isik, kelle arvates on halvustavaid märkusi internetis levitades rikutud tema õigusi ning kes nõuab korrigeerimist nii andmete parandamist ja teabesisu kustutamist kui ka mittevaralise ja varalise kahju hüvitamist, võib vastavalt *eDate Advertising jt* kohtuotsusele pöörduda kohtusse igas liikmesriigis, mille territooriumil on internetis avaldatud teabesisu kättesaadav või on olnud kättesaadav, nõudes selle liikmesriigi territooriumil tekitatud kahju hüvitamist, või tuleb tal vastavalt kohtuotsusele *Bolagsupplysningen ja Ilsjan* esitada see hüvitisenõue kohtusse, mille kohtualluvusse kuulub andmete parandamiseks ja halvustavate kommentaaride kustutamiseks kohustamine.⁶³

Kohus leidis, et eelviidatud olukorras võib isik pöörduda kohtusse igas liikmesriigis, mille territooriumil on või on olnud väidetavad laimavad märkused kättesaadavad, nõudes hüvitist kahju eest, mis tekkis talle liikmesriigis, mille kohtusse on pöördutud, isegi kui selle kohtu kohtualluvusse ei kuulu parandamise ja kustutamise nõude lahendamise (p 43).

Seega, otsustega *Bolagsupplysningen ja Ilsjan* ning *Gtflix Tv* lõi Euroopa Kohus uue reeglistiku internetis au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse osas, mille kohaselt mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kuuluvad selle riigi kohtu pädevusse, kus andmed on kättesaadavad ning selline kohus võib lahendada kahjunõuet just selles riigis tekkinud kahju osas ehk kahju hüvitamise nõudeid on võimalik esitada kahju tekkimise paiga kohtusse. Samas, andmete ümberlükkamise ja teabe eemaldamise nõuetega võib hageja pöörduda ainult sellise riigi kohtusse, kellele kuulub asja terves ulatuses lahendamise pädevus, kuna andmete ümberlükkamise ja kustutamise nõuded ei ole interneti eripärasid arvestades riigipõhiselt jagatavad ning neid tuleb lahendada korrigeerimise terves ulatuses.

Kas selline reeglistik võib olla rakendatav ka paberväljaannetes laimavate andmete avaldamisest tulenevatele nõuetele? Paberväljaannete puhul kõlaks *Bolagsupplysningen ja*

⁶² EKo C-251/20, *Gtflix Tv vs. DR*, ECLI:EU:C:2021:1036.

⁶³ EKo C-251/20, *Gtflix Tv vs. DR*, p 19.

Ilsjan ning *Gtflix Tv* kohtupraktikas tekkinud reeglistik järgmiselt. Au teotamisest tulenevat kahju hüvitamise nõuet võib hageja esitada valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi nii kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga kohtusse kui ka kahju tekkimise paiga kohtusse. Andmete ümberlükkamise nõudeid on aga sisuliselt võimalik esitada ainult kostja asukohajärgsesse kohtusse ehk üldise kohtualluvuse eeskirju rakendades.

Internetis aset leidnud laimu puhul põhjendas taolist nõuete kohtualluvuse jagamist kohus sellega, et andmed on kättesaadavad igal pool ülemaailmselt, mitte ainult ühes konkreetses riigis, mis tähendab, et kahju lokaliseerida ei ole võimalik. Töö autori hinnangul võib selline lähenemine ikka väär olla. Vaatamata sellele, et laimavad andmed on internetis saadaval praktiliselt igas riigis, isiku maine saab kahjustada ikkagi mitte seeläbi, et andmed on internetis üleväl, vaid seeläbi, et inimesed neid andmeid tarbivad. Kuna need nõuete tarbijad ei ole ülemaailmsed, vaid asuvad füüsiliselt konkreetses riigis, siis peaks ütlema, et kahju isiku mainele tekib ikka konkreetses kohas, mitte ülemaailmselt. Mis tähendab, et ei ole põhjust kogu kahju korraga lahendada vaid võiks ikka kahju tekkimise paiga järgsele kohtule jätta võimaluse lahendada tema territooriumil au teotamisest tulenevaid andmete ümberlükkamise ja rikkumise peatamise nõudeid lahendada. Ehk jääda üldisemas mõttes *Shevill* doktriini juurde. Lisaks eeltoodule, selline lähenemine deliktliste nõuete kohtualluvusele näib olevat liiga keeruline ning nii menetlusosalisi kui ka liikmesriikide kohtuid koormav, kuna tekitab liiga palju kriteeriume puhtalt selle jaoks, et kohus saaks võtta asja menetlusse.

Kuna töö autor leiab, et kohtulahenditest *Bolagsupplysningen ja Ilsjan* ning *Gtflix Tv* tulenev kohtualluvuse diferentseerimine nõuete põhjal ei ole internetis au teotamise juhtumitel põhjendatud, siis tuleks nentida, et selline diferentseerimine ei ole põhjendatud ka paberväljaannetes au teotamise puhul. Seda enam, et paberväljaannete puhul andmete levitamiskohad on määratletud täpsemini ehk Euroopa Kohtu põhjendus kohtualluvuse diferentseerimiseks ei ole paberväljaannete puhul pädev.

Kokkuvõtvalt tuleb öelda, et Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 eeskirjade alusel on võimalik esitada nii andmete ümberlükkamise kui ka rikkumise peatamise nõuet ning selliseid nõudeid on pädevad lahendama nii kahju põhjustanud juhtumi toimumise paiga kohtud kui kahju tekkimise paiga kohtud.

1.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu

Antud magistritöö lähtekohaks oleva kohtuasja kontekstis on relevantne vaadelda olukorda, kus au teotamisest tulenevaid nõudeid esitatakse mitme kostja vastu. Laimava kirjaliku teose puhul võivad nõuded olla suunatud mitme isiku vastu – kostjateks võivad samaaegselt olla nt teose väljaandja ja teose autor, teose kaasautorid. Kuidas peaks sellises olukorras olema lahendatud vaidluse kohtualluvuse küsimus?

Hagi esitamine mitme isiku vastu on reguleeritud Brüsseli I *bis* artikli 8 p-s 1, mille kohaselt isiku vastu, kelle alaline elu- või asukoht on liikmesriigis, võib esitada hagi ka, juhul kui kostjaid on mitu, selle paiga kohtusse, kus on neist ühe alaline elu- või asukoht, tingimusel et nõuded on sedavõrd tihedalt seotud, et eri menetlustest tulenevate vastuoluliste otsuste ohu vältimiseks oleks soovitatav neid menetleda ning lahendada üheskoos.

Erialakirjanduses leitakse, et Brüssel I *bis* määruse artikli 8 p 1 regulatsioon tähendab, et kui ühe nn kaaskostja vastu esitatakse hagi tema elukohajärgsesse kohtusse, omandab see kohus automaatselt pädevuse kõigi teiste kostjate üle, tingimusel et nende kõigi vastu esitatud nõuded on piisavalt tihedalt seotud, isegi kui teistel kostjatel ei ole selle kohaga üldse sidet.⁶⁴ Töö autor leiab, et selline tõlgendus ei ole piisavalt täpne, kuna ei kajasta seda, et antud sätet saab kohaldada sellise kostja vastu hagi esitamisel, kellel on liikmesriigis elu- või asukoht. Mitme kostja olemasolu korral on see väga oluline kriteerium.

Artikli 8 p 1 regulatsioonist tuleneb, et hagi mitme kostja vastu saab ühte kohtusse esitada ainult tingimusel, et nõuded kostjate vastu on sedavõrd tihedalt seotud, et eri menetlustest tulenevate vastuoluliste otsuste ohu vältimiseks oleks soovitatav neid menetleda ning lahendada üheskoos. Euroopa Kohtu praktikas on selles osas leitud, et selleks, et otsuseid saaks pidada vastuolulisteks, ei piisa pelgalt erinevustest vaidluse lahenduses, vaid see erinevus peab ilmnema ka sama faktilise ja õigusliku olukorra kontekstis.⁶⁵ Teisisõnu, Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 kontekstis on nõuded erinevate kostjate vastu tihedalt seotud, kui need on esitatud samas faktilises ja õiguslikus olukorras.

⁶⁴ Hartley, T.C. *Basic Principles of jurisdiction in private international law: The European Union, The United States and England*. Cambridge University Press for the British Institute of International and Comparative Law. 2021, lk 221.

⁶⁵ EKo C-352/13, *Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA versus Akzo Nobel NV, Solvay SA/NV, Kemira Oyj ja FMC Foret SA*, p 20 ja selles viidatud kohtupraktika.

Au teotamise puhul on nõuded kõikide osapoolte vastu tavaliselt esitatud samadest faktilistest asjaoludest tulenevalt, milleks on laimavate andmete avaldamine kindlas teoses. Seega, faktiliselt on au teotamisest tulenevad nõuded alati tihedalt seotud. Seda, kas õiguslik kontekst on au teotamisest tulenevate hagide puhul samasugune või mitte tuleb vaadelda iga konkreetse juhtumi osas eraldi. Kahjuks, Euroopa Kohtu praktikast ei ole tulene ühemõtteliselt, mida tähendab kriteerium „sama õigusliku olukorra kontekst“.

Järgmiseks tuleneb artikli 8 p 1 regulatsioonist, et selle alusel saab hagi esitada ainult kostjate asukohariikide järgsetesse kohtutesse. See tähendab, et artikkel 8 p 1 alusel mitme kostja vastu esitatavate nõuete kohtualluvuse määramine toimub sisuliselt üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi. Võimalus tugineda ainult üldisele kohtualluvusele tähendab omakorda, et mitme kostja vastu hagi esitamisel ei saa hageja tugineda valikulise kohtualluvuse reeglitele, mis on sätestatud Brüsseli I *bis* määruse art 7 lg-s 2 ega esitada hagi mitme kostja vastu näiteks kahju tekkimise paiga kohtusse.

Sellist kohtualluvuse kitsendamist saaks pidada artikli 8 p 1 regulatsiooni puuduseks, kuna mitme kostja vastu hagi esitamisel ei ole hagejal võimalik tugineda valikulisele kohtualluvusele, mis tagaks kahjustava sündmuse toimumise koha kohtu ja menetluse vahelise eriti tiheda seose. Meenutagem, et sellise valikulise kohtualluvuse olemasolu on peetud oluliseks Brüsseli I *bis* määruse põhjenduste punktis 16, aga ka Euroopa Kohtu praktikas.⁶⁶ Näiteks juhul kui laimavat teavet sisaldav teos on levitatud Eestis, Lätis ja Leedus, kuid kostjate ühine asukoht on Poolas, tuleb art 8 p 1 kohaselt hagi kostjate vastu esitada just Poolas, vaatamata sellele, et reaalne kahju hageja mainele tekkis hoopis Eestis, Lätis ja Leedus ehk kohtades, kus laimav teos oli levitatud. Kirjeldatud olukorras võib puududa piisavalt tihe seos menetluse ja kohtu vahel. Lisaks, ei ole tagatud hageja ja kostja huvide tasakaal – hageja ei saa esitada hagi seal, kus talle realselt kahju tekkis ja seeläbi tõhusalt enda õigusi kaitsta. Sellegipoolest, valikulise kohtualluvuse järgi nõuete esitamine mitme kostja vastu võib praktikas osutada liiga keerukaks, mistõttu kohtualluvuse kitsendamine üldise kohtualluvuse tasemele on põhjendatud.

Brüsseli I *bis* määruse kommenteeritud väljaandes on leitud, et hagejal on siiski võimalik enda valikuõigust kohtualluvuse osas rakendada, valides mitme kostja hulgast ühe, kelle elu- või

⁶⁶ Selles osas vt nt EKo C-189/08, *Zuid-Chemie BV versus Philippo's Mineralenfabriek NV/SA*, p 24.

asukohajärgsesse kohtusse hagi esitada. Kommentaaride autorid täheldavad, et mitte mingil juhul ei ole hageja üldse kohustatud kõiki ta õigusi rikkunud isikuid korraga kohtusse kaevama.⁶⁷ Töö autor on seisukohal, et selles kommentaaris on „valikuõiguse“ tähendust moonutatud. Valik mitme kostja vahel ei ole sama, mis valik erinevate kohtualluvuste vahel.

Eeltoodud kommentaari kontekstis võib tekkida küsimus – kas Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 eeskirju on võimalik tõlgendada nii, et mitme kostja olemasolul võimaldab see hagi esitamist kõikide kostjate vastu ainult ühe riigi kohtusse? Iseenesest, artikli 8 p 1 järgi mitme kostja olemasolul on hagejal õigus, mitte kohustus, esitada hagi mitme kostja vastu ühe riigi kohtusse, kui nõuded on omavahel tihedalt seotud. Mis tähendab, et mitme kostja olemasolul ei peab hageja esitama ühtset hagi kõikide kostjate vastu ainult ühe kindla riigi kohtusse.

Samas, samal alusel sama eseme kohta hagi esitamine mitmesse kohtusse tekitab küsimuse sellest, kuidas on eri riikide kohtud pädevad sellist asja lahendama. Paralleelsete menetluste kulgemist ning kohtute pädevust nende lahendamisel reguleerivad *lis pendensi* reeglid, mida Brüsseli I *bis* määruse kontekstis analüüsitakse töö alapeatükis 1.3. Siinkohal võib lühidalt öelda, et kuna *lis pendensi* reeglite kohaselt seotud menetluste puhul võivad kõik kohtud peale kohtu, kuhu pööruti esimesena, oma menetlused peatada ning hiljem esimese kohtu kasuks pädevusest loobuda, siis tuleks hagejal ikka hoolikalt kaaluda, kas esitada hagi mitmesse kohtusse ning loota selle peale, et kohtud lahendavad pädevuse küsimusi omavahel hagejale soodsal viisil. Või siis kohe esitada nõuded kõikide kostjate vastu ühele kohtule, mis on kindlasti kiirem ja tõhusam.

Õiguslalases kirjanduses on esile toodud veel üks Brüsseli I *bis* määruse art 8 p 1 problemaatiline koht. Nimelt, kui üks kostjatest, kelle algne elu- või asukoht oli kõikide teiste kostjatega samas riigis otsustab pärast kahjustava sündmuse toimumist kolida teisse riiki, siis Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 kohaselt saab kõiki teisi kostjaid kaevata selles teises riigis.⁶⁸ Näiteks, kui kõik kostjad elasid enne piiriülesest au teotatava teose väljaandmist Eestis ning pärast artikli väljaandmist kolis üks nendest Saksamaale, siis hagi kõikide isikute vastu saab esitada Saksamaa kohtusse. Selline olukord läheb ilmselgelt vastuollu teiste kostjate huvidega. Tagatud

⁶⁷ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law. Volume I. Seller European Law Publishers. 2016, lk 289.

⁶⁸ Hartley, T.C. Basic Principles of jurisdiction in private international law: The European Union, The United States and England, lk 221.

ei ole kohtu ja menetluse tiheda seose printsiip ning kohtuvaidluse allumine Saksamaa kohtule ei ole Eestis elavate kostjate jaoks ettenähtav.

Määruse kommentaarides on leitud, et eeltoodud olukord on õigustatud sellega, et mitme isiku üheskoos ja kooskõlastatud tegutsemine erineb üksikute inimeste tegevusest ja tõhusa õigusmõistmise tagamiseks nõuab teistsugust lähenemist kohtualluvuse määramisel. Ning ettenähtavus on tagatud seeläbi, et isikud ise valivad omale „partnereid“, kellega koos tegeleda.⁶⁹ „Seda, kes otsustab teistega koos töötades tegevusi jagada, ei saa kuulda, kui ta tagantjärele väidab, et ei osanud ette näha, kus teised tegutsevad.“⁷⁰ Omaette küsimus on aga see, kui palju ajalehe väljaandja või raamatu kirjastaja võib mõistlikult ette näha, et väidetavalt laimava artikli autor esiteks – rikub kellegi inimese au, ja teiseks – kolib teisse riiki. Antud magistr töö autori meelest, au teotamisest tulenevate asjade puhul ei ole selline kaaskostjate kaastutuse doktriin õigustatud.

Töö aluseks oleva kohtuasja kontekstis kõige asjaomasemaks küsimuseks võib olla art 8 p 1 territoriaalse kohaldamisala kindlakstegemine. Nimelt, ei ole selge, kas antud regulatsioon on kohaldatav ka olukordades, kus mõne kostja elu- või asukohariik ei ole Euroopa Liidu liikmesriik? Nt lagi esitatakse nii laimavaid andmeid sisalduva raamatu kirjastaja kui ka autori vastu, seejuures kirjastaja asub Eestis, kuid raamatu autor elab Ukrainas.

Artikli 8 p 1 grammatiliselt tõlgendades võib jõuda seisukohale, et see näeb ette kohtualluvuse reegleid ainult isiku suhtes, kelle elu- või asukohariik on Euroopa Liidu liikmesriik. See peaks viima järelduseni, et Ukraina elaniku vastu ei saa antud sättele tuginedes lagi esitada.

Siinkohal tuleks esile tuua Brüsseli I *bis* määruse artikli 73 regulatsiooni, mille lg 3 kohaselt ei mõjuta Brüsseli I *bis* määrus kolmanda riigi ja liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolsete lepingute kohaldamist, mis hõlmavad käesoleva määrusega reguleeritud küsimusi. Selliseks lepinguks on mh Eesti-Ukraina õigusabileping.⁷¹ Kuna selle õigusabilepingu alusel määratakse mh Ukraina kodanike vastu suunatud nõuete kohtualluvust, siis ei saa Ukraina kodanike vastu suunatud nõuete kohtualluvust teha kindlaks Brüsseli I *bis* määruse alusel. Mis omakorda

⁶⁹ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law, lk 289.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Selles osas vt lähemalt käesoleva magistr töö 2. peatükki, mis käsitleb asja lahendamise võimaluse kindlakstegemist õigusabilepingute järgi.

tähendab, et välistatud on olukord, kus Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse eeskirju tõlgendatakse selliselt, et need reguleeriks ka Ukraina kodaniku vastu esitatavate nõuete kohtualluvust.

Sama kehtib ka teiste kostjate suhtes, kes ei ole Euroopa Liidu liikmesriikide elanikud. Eeltoodu tähendab, et Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 punkt 1 ei ole kohaldatav kostjate suhtes, kelle elu- või asukoht ei ole Euroopa Liidu liikmesriigis.

Samas artikli 8 p 1 puhul on tegemist ainsa sättega, mis reguleerib olukorda, kus hagi esitatakse korraga mitme isiku vastu. See, et antud sätte abil ei ole võimalik tuvastada kohtute pädevust olukorras, kus ühe või mitme kostja elu- või asukohariik on Euroopa Liidu liikmesriik ja teise/teiste puhul ei ole, on probleemne terve Brüsseli I *bis* määruse, aga ka kogu rahvusvahelise tsiviilprotsessi õiguse kontekstis. Seda põhjusel, et isik ei saa tuua nõuded kõikide kostjate vastu korraga ühe kohtu ette, mis tähendab, et õiglase, tõhus ja kiire asja lahendamine võib olla äärmiselt komplitseeritud.

Viimaseks, Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 osas tuleb teha kindlaks, kas antud sätet võiks mõista selliselt, et juhul kui ühe kostja elu- või asukoht ei ole liikmesriik, siis sellise kostja vastu, kellel on Euroopa Liidu liikmesriigis elu- või asukoht võib hagi esitada selle teise mitteresidendist kostja elu- või asukohariigi kohtusse. Sätte sõnastust grammatiliselt tõlgendades tuleks sellele küsimusele vastata jaatavalt, kuna säte ütleb, et hagi liikmesriigi elaniku vastu võib esitada iga teise kostja elu- või asukohariigi kohtusse, ilma täpsustamata, et see riik peab samuti olema Euroopa Liidu liikmesriik.

Antud küsimusele tuleb aga vastata võttes arvesse Brüsseli I *bis* määruse artikli 5 lg 1 regulatsiooni, mille kohaselt isikute vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib hagi esitada teise liikmesriigi kohtusse üksnes määruse II peatüki 2. kuni 7. jaos sätestatud korras. Teisisõnu, 2. kuni 7. jaos sätestatud kohtualluvuse reeglite järgi saab isikuid, kelle alaline elu- või asukoht on liikmesriigis kaevata teise liikmesriigi kohtusse.

Kuna artikkel 8 p 1 paikneb Brüsseli I *bis* määruse 2. jaos, siis selle regulatsiooni tuleks, kooskõlas määruse artikli 5 lg-ga 1, mõista selliselt, et mitme kostja olemasolul võimaldab see isiku vastu, kelle alaline- või elukoht on liikmesriigis, esitada hagi vaid liikmesriigi kohtutesse.

Kokkuvõtvalt, Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 tuleb mõista selliselt, et mitme kostja olemasolul, annab see aluse isiku vastu, kelle alaline elu- või asukoht on Euroopa Liidu

liikmesriigis, esitada hagi teiste kostjate elu- või asukohariigi kohtusse, kui selle puhul on tegemist Euroopa Liigu liikmesriigiga ning kui nõuded kostjate vastu on piisavalt seotud.

Teisisõnu, kui tegemist on mitme kostja vastu esitatud hagiga, on Eesti kohus pädev seda lahendama, kui Eestis on ühe kaaskostja elu- või asukoht.

1.3 *Lis pendensi* reeglid

Lis pendensi reeglid sisalduvad Brüsseli I *bis* määruse II peatükki 9. jaos ning reguleerivad olukordi, kus identsed või sarnased hagd, sh au teotamisest tulenevad hagd, on esitatud eri liikmesriikide kohtutesse. Regulatsiooni eesmärk on vältida kohtumenetluste dubleerimist, mille läbi vältida ka vastuolulisi kohtulahendeid.⁷² Ka Euroopa Kohus nentis, et *lis pendensi* regulatsiooni eesmärk on Euroopa Liidus tõhusa õigusemõistmise huvides vältida paralleelseid menetlusi eri liikmesriikide kohtutes ja vältida sellest tulenevaid konflikte otsuste vahel.⁷³

Brüsseli I *bis* määruse artikli 29 lg 1 kohaselt kui eri liikmesriikide kohtutesse on esitatud hagd samal alusel ja samade poolte vahel, peatab kohus, kuhu pöörduti hiljem, menetluse omal algatusel seniks, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kuhu pöörduti esimesena.

Oluline on tähele panna, et selle säte kohaldamise eelduseks ei ole asjaolu, et kohus, kuhu hagi hiljem esitati, teeks kindlaks, kas nõuded alluvad sellele kohtule rahvusvahelise kohtualluvuse reeglite järgi või mitte – piisab ainult sellest, et menetlus käib juba mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis.⁷⁴ Seejuures kohus, kuhu hagi esitati teisena peab menetluse peatama ning ootama kuni kohus, kuhu pöörduti esimesena tuvastab ise enda pädevuse ega või ise kontrollida selle kohtu pädevust, kuhu hagi esitati esimesena.⁷⁵

Samas, kohus, mille poole pöörduti hiljem, peab menetluse peatama ainult teise riigi poolelioleva kohtuasja korral, ning mitte lõpetatud menetluse korral. Seda kinnitab Euroopa Kohtu praktika, mille järgi art 29 lg 1 sõnastusest ilmneb, et seda kohaldatakse juhul, kui

⁷² Schütze, R. A. *Lis Pendens and Related Actions*. European Journal of Law Reform. 2002/4, lk 57.

⁷³ EKo C-144/86 *Gubisch Maschinenfabrik v Palumbo*, p 8.

⁷⁴ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 684.

⁷⁵ EKo C-351/89, *Overseas Union Insurance Ltd ja Deutsche Ruck Uk Reinsurance Ltd ja Pine Top Insurance Company Ltd vs. New Hampshire Insurance Company*, p 26.

tegemist on olukorraga, kus kohtuasi on pooleli.⁷⁶ Teise liikmesriigi lõpetatud kohtumenetluse ilmnemise puhul, peaks kohus, kelle poole pöörduti hiljem kohaldama juba kohtuotsuse tunnustamise eeskirju, mis on sätestatud Brüsseli I *bis* määruse III peatükki 1. jaos ning ei oma menetluse kohtualluvusega seost. Samas, Eesti kohus võib lahendada asja selles osas, milles seda ei ole välisriigi kohus lahendanud.⁷⁷ Selleks, et teha kindlaks, millises osas erineb teise riigi jõustunud otsus on Eesti kohtule esitatud asjast, võib kohus lähtuda samadest kriteeriumitest, kui *lis pendens* reeglite puhul. Teisisõnu, Eesti kohus peaks olema pädev lahendada asja selles ulatuses, milles jõustunud kohtuotsuse pooled või alus erinevad Eesti kohtule esitatud asjast.

Eeltoodu tähendab, et juhul kui Eesti kohtule esitatakse au teotamisest tulenev hagi, kuid mõnda teise liikmesriigi kohtusse oli samasugune hagi esitatud varem ning teise kohtu menetlus on pooleli, peatab Eesti kohus asja menetluse omal algatusel ning ootab, kuni selle teise riigi kohus teeb kindlaks, kas asi allub talle või mitte.

Brüsseli I *bis* määruse artikli 29 lg 3 kohaselt, kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kuhu pöörduti esimesena, loobub kohus, kuhu pöörduti hiljem, pädevusest esimese kohtu kasuks. Õiguskirjanduses on leitud, et Eesti TsMS kontekstis on „pädevusest loobumine“ hagi läbi vaatamata jätmise TsMS § 423 lõike 1 punkti 4 alusel ehk sellel alusel, et kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel.⁷⁸ Magistritöö autor leiab, et „pädevusest loobumise“ sobivamaks aluseks võiks olla TsMS § 423 lg 3, mille järgi võib kohus jätta hagi läbi vaatamata ka muul seaduses nimetatud juhul.

Kuna artikli 29 kohaldamise eeltingimuseks on see, et menetlus on samade poolte vahel ja hagi on esitatud samal alusel, siis tuleb antud juhul vaadata lähemalt, kuidas tuleb mõisted „samad pooled“ ning „sama alus“ tõlgendada antud sätte kontekstis. Tegemist on autonoomsete terminitega, mida tuleb tõlgendada kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.⁷⁹

⁷⁶ EKo C-438/12, *Irmengard Weber vs. Mechthilde Weber*, ECLI:EU:C:2014:212, p 49.

⁷⁷ Vt nt RKTkm 3-2-1-140-14, p 12.

⁷⁸ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 685.

⁷⁹ EKo C-144/86, *Palumbo*, p 11.

Selles osas üheks peamiseks kohtulahendiks on Euroopa Kohtu *Tatry* lahend⁸⁰. Kuigi lahend on tehtud Brüsseli Konventsioonis⁸¹ sisaldunud *lis pendensi* regulatsiooni osas, on kohtu tõlgendus rakendatav ka Brüsseli I *bis* määruse *lis pendensi* regulatsiooni osas, võttes arvesse määruse selgituste punkti 34, mille teise lause kohaselt Brüsseli I *bis* määruse puhul tagatakse järjepidevus Euroopa Liidu Kohtu tõlgendustes 1968. aasta Brüsseli konventsiooni ja seda asendavate määruste osas.

Kõigepealt, *Tatry* asjas on kohus rõhutanud, et küsimus, kas kahe paralleelse menetluse pooled on samad, ei sõltu nende kummagi menetluslikust positsioonist.⁸² See tähendab, et samade pooltega on tegemist ka siis, kui esimeses hagis on isik X hageja ja isik Y kostja, kuid teises hagis hagejaks on juba Y ja kostjaks on X.

Samas on kohus leidnud, et kui tegemist on kahe hagiga, millel on sama hagi alus ja mõned, kuid mitte kõik pooled on samad, siis peab kohus, kelle poole pöörduti hiljem, loobuma enda pädevusest ainult nende poolte vaidluse ulatuses, kes on menetlusosalised teise liikmesriigi kohtu varem algatatud menetluses; see ei takista menetluse jätkumist teiste poolte suhtes.⁸³ Näiteks, kui X esitab esmalt hagi Y vastu Eesti kohtus ning seepärast samal alusel esitab juba Y hagi X ja Z vastu Soome kohtus, siis Brüsseli I *bis* määruse artikli 29 lg 1 kohaselt peab Soome kohus loobuma asja lahendamise pädevusest Y nõuete X vastu osas, kuid võib jätkata menetlust Y nõuete Z vastu osas.

Antud magistritöö lähtekohaks olevas kohtuasjas on kohtud leidnud, et asjaolu, et varasemas kohtumenetluses oli hagi esitatud nii kirjastaja kui raamatu autori vastu ning uues hagis on see esitatud ainult raamatu autori vastu ei oma tähtsust ning tegemist on samade poolte vahel oleva kohtuvaidlusega. Kas selline lähenemine oleks õigustatud Brüssel I *bis* määruse art 29 lg 1 kontekstis? Siinkohal tuleb nõustuda, et tegemist on tõepoolest samade poolte vahelise menetlusega. Selle kohtu perspektiivist, kelle poole pöörduti hiljem oluline on vaid see, et need

⁸⁰ EKo C-406/92, *The owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" vs. the owners of the ship "Maciej Rataj"*.

⁸¹ Brüsseli 27. septembri 1968. aasta konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades reguleeris kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist tsiviil- ja kaubandusajades enne Brüsseli I määruse jõustumist.

⁸² EKo C-406/92, *Tatry*, p 31.

⁸³ *Ibid.*, p 34, 36.

isikud, kes on hilisemas menetluses poolteks, on poolteks ka varasemas menetluses, seejuures oluline ei ole, et varasemas menetluses võivad osalisteks olla veel teised isikud.

Hagi aluse osas on kohus *Tatry* lahendi punktides 39 ja 40 märkinud, et see hõlmab faktilisi asjaolusid ja õiguslike aluseid, millele on hagi esitamisel tuginetud. Millest tulenevalt, hagit on esitatud samal alusel, kui tegemist on samadel faktilistel asjaoludel ja samal õiguslikul alusel esitatud hagiga.⁸⁴

Töö aluseks olevas kohtuasjas on kohtud leidnud, et sama aluse ja esemega on tegemist ka siis, kui ühes asjas nõuab hageja üldiselt raamatus esitatud laimavate andmete ümberlökkamist ning teises hakis nõuab hageja sama raamatu kindlates väljaannetes esitatud laimavate andmete ümberlökkamist. Ülaltoodut arvesse võttes, saab sellise hinnanguga nõustuda ainult juhul, kui laimavate andmete koosseis on mõlemal juhul sarnane, seejuures ei ole oluline, et ühel juhul on raamatu väljaanne täpsustatud ja teisel – mitte. Ainult sellisel juhul, kui laimava teabe sõnastus on mõlemal juhul identne, on tegemist samadele faktilistele asjaoludele tuginevate nõuetega. Käesoleva magistritöö aluseks oleva asja puhul nõudis hageja teises hakis selliste laimavate andmete ümberlökkamist, mida ta ei ole nõudnud esimese hagi puhul. Sellisel juhul, Brüssel I *bis* määruse *lis pendensi* regulatsiooni kontekstis, ei ole võimalik väita, et tegemist on samal alusel esitatud hagiga.

Vastuoluliste kohtulahendite vältimise kontekstis problemaatiline võib samuti olla olukord, kui asjades, mida ei saa täiesti samasugusteks pidada, kohtuasja aluseks olevatele samasugustele faktilistele asjaoludele on antud erinev õiguslik hinnang.⁸⁵ Sellised juhtumid on reguleeritud Brüssel I *bis* määruse artikliga 30, mille lg 1 kohaselt kui eri liikmesriikide kohtutes on lahendamisel seotud menetlused, võivad kõik kohtud peale kohtu, kuhu pöörduiti esimesena, oma menetlused peatada.

Oluline on siinkohal rõhutada, et artikkel 30 annab kohtutele kaalutlusruumi, kohtutel on võimalik menetlus peatada või peatamata jätta oma äranägemise järgi. Mis tähendab, et juhul, kui kohus, kelle poole pöörduiti hiljem leiab, et menetlused on küll seotud, kuid hilisema

⁸⁴ Siinkohal on oluline rõhutada, et Eesti riigisiseseõiguse kohaselt ei loeta hagi õiguslikku alust hagi aluse osaks. Nimelt, TsMS § 363 lg 1 p 2 kohaselt hagi alus on ainult hagi aluseks olevad faktilised asjaolud. Riigikohtu praktika järgi samal alusel esitatud hagidega on tegemist siis, kui esitatakse hagit, mida põhjendatakse sama tegeliku elu juhtumiga (faktikogumiga). Selles osas vt nt RKTKm 3-2-1-148-10, punktid 10 ja 11 ja RKTKm 3-2-1-167-16, punkt 11.

⁸⁵ Schütze, R. A. *Lis Pendens and Related Actions*. European Journal of Law Reform. 2002/4, lk 57.

kohtumenetluse peatamine ei ole põhjendatud, ei pea ta menetlust peatama. Samas, kui art 29 regulatsioon sellist kaalutusruumi kohtutele ei jäta.

Artikli 30 lg 3 kohaselt loetakse selle artikli tähenduses menetlused seotuks, kui nad on sedavõrd tihedalt seotud, et eri menetlustest tulenevate vastuoluliste otsuste ohu vältimiseks oleks soovitatav neid menetleda ning lahendada üheskoos. Euroopa kohus on selles osas täheldanud, et seotud menetluste mõistele tuleb anda iseseisev tõlgendus. Tõlgendamine peab olema lai ja hõlmama kõiki juhtumeid, kus on olemas vastuoluliste otsuste oht, isegi kui lahendeid on võimalik eraldiseisvalt täita ja nende õiguslikud tagajärjed ei oleks üksteist välistavad.⁸⁶

Siinkohal võib naasta töö alapeatükis 1.2.3 esitatud küsimuse juurde sellest, kuidas on Brüsseli I *bis* määrusega reguleeritud olukord, kus sama laimava teose levitamisest tulenevaid nõudeid esitab hageja mitme kostja vastu.

Esiteks, tuleb märkida, et juhul, kui iga kostja vastu esitatakse eri liikmesriikidesse eraldi hagi, siis kohtualluvust ei tule tuvastada art 8 p 1 regulatsiooni järgi. Vaid iga sellise kostja vastu saab esitada nõuet vastavalt kas üldise (art 4 lg 1) või valikulise (art 7 lg 2) kohtualluvuse eeskirjade järgi.

Teiseks, *lis pendensi* reeglite kontekstis, eeltoodud olukorra puhul, on tegemist seotud menetlustega artikli 30 mõttes, kuna samadel faktilistel asjaoludel ja õiguslikul alusel esitatud nõuete erinev lahendus võib viia selliste vastuoludeni, mida peaks *lis pendensi* regulatsiooni rakendamise abil vältima.

Niisiis, eelviidatud olukorra puhul on artikli 30 lg 1 kohaselt kõikidel kohtutel, kelle poole on hageja pöördunud hiljem, õimalik menetlust peatada. Artikli 30 lg 2 kohaselt aga võivad kõik kohtud, kelle poole pöörduti hiljem, pädevusest lausa loobuda, kui kohus, kuhu pöörduti esimesena on kõnealustes menetlustes pädev ja kui asjaomase riigi õigus võimaldab neid menetlusi liita.

Selleks, et kohus saaks art 30 lg 2 sätte eeskirjade järgi pädevusest loobuda, peavad olema täidetud järgmised eeldused: (i) menetlus kohtus, kuhu pöörduti esimesena on esimeses astmes;

⁸⁶ EKo C-406/92 *Tatry*, p 52 ja 53.

ja (ii) pool peab esitama taotluse; ja (iii) kohus, kuhu pöörduti esimesena, on pädev asja lahendamata; ja (iv) selle kohtu siseriiklik õigus võimaldab menetlusi liita.

Selline normi eelduste kaskaad, mis lisandub üldistele *lis pendensi* reeglitele võib mõnes mõttes minna vastuollu Brüsseli I *bis* määruse põhjenduste p-ga 21, mille kohaselt paralleelsete menetluste ja seotud hagide lahendamiseks ning selleks, et ennetada probleeme, mis tulenevad siseriiklikest erinevustest seoses ajaga, mille jooksul saab kohtuasja pidada pooleliolevaks, peaks olema selge ja tõhus süsteem. Töö autor on seisukohal, et süsteem, mis näeb ette nii mitu erinevat eeldust selleks, et sarnaste menetluste osas võiks midagi ette võtta ei pruugi niivõrd tõhus olla, nagu seadusandja seda soovis, võttes arvesse veel seda, et art 30 lg 2 järgi menetluse peatamine on kohtute kaalutusotsus.

Ülaltoodu tähendab, et kui mingil põhjusel hageja otsustab samal alusel rajanevat nõuet mitme kostja vastu esitada erinevates kohtualluvustes, peab ta kaaluma hoolikalt, mis riigi kohtu poole pöördub ta esimesena, kuna lõpuks võib kõikide nõuete pädevus minna üle just sellele kohtule.

Samas, õiguskirjanduses on leitud, et Brüsseli I *bis* määruses sisalduv regulatsioon ei lahenda sellist olukorda, kus sama hagi on mitmesse kohtusse esitatud samaaegselt.⁸⁷ Tõepoolest, kui artiklite 29 ja 30 sõnastust grammatiliselt tõlgendada, siis nende kohaldamise eelduseks on see, et on olemas kohus, kelle poole on pöördutud esimesena ja teised kohtud. Ehk siis, kui mitme kohtu poole pöördutakse samaaegselt ei ole võimalik eelviidatud normide eeskirjadele tugineda. Euroopa Kohtu praktika selles osas puudub. Töö autor on seisukohal, et päris elus ei ole selline olukord võimalik. Kuna avaldusi kohtutele saadetakse igal juhul eraldi, on kindlasti olemas see kohus, kes sai avalduse kõige esimesena.

Lisaks sellele on õigusosalases kirjanduses osutatud asjaolule, et Brüssel I *bis* määruse *lis pendensi* regulatsioon ei arvesta sellega, et eri maade kohtutes võivad menetlused kesta väga erinevat aega.⁸⁸ Tõepoolest, Euroopa Komisjoni andmetel⁸⁹ oli Eesti nende kuue riigi seas, kelle eeldatav aeg, mis kulus tsiviil- ja kaubandusajade lahendamiseks esimeses astmes aastatel

⁸⁷ Schütze, R. A. *Lis Pendens and Related Actions*. *European Journal of Law Reform*. 2002/4, lk 64.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ The 2021 EU Justice Scoreboard. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2021) 389. Joonis 7. Eeldatav aeg, mis kulub tsiviil- ja kaubandusajade lahendamiseks esimeses astmes aastatel 2012, 2017–2019, lk 9. Veebis kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_2021.pdf (05.04.2022).

2012, 2017–2019, oli kõige lühem. Viis muut riiki, kelle tsiviilkohtumenetlus oli nõuete lahendamise aja poolest kõige tõhusam, olid (menetlusaja pikendamise järjekorras) Luksemburg, Leedu, Madalmaad, Austria ja Tšehhi. Kõige pikemad menetlused on Horvaatias, Itaalias ja Kreekas. Kus viimase puhul võtab tsiviilasja menetlemine esimese astme kohtus keskmiselt üle 600 päeva. Seega peab hageja, kaaludes, mis riigi kohtu poole pöörduda, arvesse võtma ka menetluse kestvuse aspekti, kuna kohtu pädevuse kindlaks määramisele kuluv aeg võib riigiti drastiliselt erineda. Sama aspekti võivad arvesse võtta ka kohtud, kui otsustavad sarnaste asjade puhul menetluse peatamise või pädevusest loobumise üle. Tuleb meelde tuletada, et Eesti kontekstis TsMS § 2 järgi on tsiviilkohtumenetluse ülesanne tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.

Artikli 30 lg 2 regulatsiooni osas tuleb märkida ka järgmist. Selle kohaldamiseks ning selle järgi pädevusest loobumiseks peab kohus, kelle poole pöörduti esimesena, olema pädev asja lahendama. Au teotamisest tulenevate nõuete kontekstis on oluline selle eeldusetäitmise tuvastamisel kontrollida nii asjaomase kohtu pädevust asja lahendamiseks kohtualluvuse sätete järgi kui ka seda, mis ulatuses on selline kohus pädev nõudeid lahendama.

Tuleb korrata, et juhul, kui asi allub kohtule üldise kohtualluvuse või siis kahju põhjustanud kohajärgse kohtualluvuse järgi, siis on selline kohus pädev asja lahendama terves ulatuses. Samas, kui kohtu pädevus tuleneb sellest, et selle kohtu riigis on hagejale tekkinud au teotamisest tulenev kahju, siis on selline kohus pädev lahendama asja ainult selles riigis tekkinud kahju piires. See tähendab, et näite puhul, kus kolme kostja asukoht on Poolas, kuid hageja au laimav teos on levitatud Eestis, Lätis ja Leedus, võib hageja valikulisest kohtualluvusest tulenevalt kaevata iga kostja eraldi Eestis, Lätis ning kolmanda Leedus, kuna teos oli seal levitatud. Ning art 30 lg 2 eeskirjade kohaselt ei ole nende riikide kohtutel võimalik pädevusest loobuda, kuna ükski nendest kohtutest ei ole pädev lahendama asja terves ulatuses või vähemalt teises riigis esitatud nõuete ulatuses.

Lõpetuseks on Brüsseli I *bis* määruse eeskirjadega reguleeritud ka küsimus, kuidas peaks Euroopa Liidu kohtud reageerima kolmandates riikides algatatud menetlustele (art-d 33–34).⁹⁰ Artikkel 33 reguleerib juhtumeid, kus Euroopa Liidu liikmesriigi kohtus ja kolmanda riigi

⁹⁰ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 686.

kohtus on samal alusel menetlus samade poolte vahel. Artikkel 34 reguleerib olukordi, kus menetlused liikmesriigi ja kolmanda riigi kohtutes on sarnased.

Mõlema normi alusel võib liikmesriigi kohus menetluse peatada siis, kui nõuete kohtualluvus põhineb artiklil 4 või artiklitel 7, 8 või 9. Seega erinevalt artiklitest 29 ja 30, selleks et kohaldada *lis pendensi* reegleid menetlustes, kus samasugune või sarnane asi on kolmanda riigi kohtu menetluses, peavad Eesti kohtud esmalt tegema kindlaks, et asi allub Eesti kohtule kohtualluvuse sätete alusel. Au teotamisest tulenevate nõuete puhul tähendab see seda, et artiklite 33 ja 34 regulatsioonile saab kohus tugineda ainult siis, kui hagi allub Eesti kohtule määruse artikli 7 lg 2 järgi. Mis omakorda tähendab, et asjades, kus Eesti kohtu pädevust tuleb tuvastada mõne muu regulatsiooni alusel, mitte Brüssel I *bis* määruse alusel, ei ole Eesti kohtul võimalik rakendada määruse artiklite 33 ja 34 eeskirju.

Eeltoodu tähendab, et antud magistritöö aluseks oleva asja puhul oleks Eesti kohtul võimalik tugineda antud regulatsioonile ainult juhul, kui asja alluvus Eesti kohtule oleks tehtud kindlaks Brüsseli I *bis* määruse alusel ehk siis, kui kostja alaline asu- või elukoht oleks Eestis ning asja alluvust ei tuleks tuvastada Eesti sõlmitud välislepingute alusel.

Artikli 33 lg 1 kohaselt, kui asi on kolmanda riigi menetluses pooleli, võib liikmesriigi kohus menetluse peatada (lg 1), või menetlust jätkata (lg 2), nendes lõigetes sätestatud eelduste täitmisel. Sama artikli lg 3 kohaselt lõpetab liikmesriigi kohus menetluse, kui menetlus kolmanda riigi kohtus on viidud lõpule ja on tehtud kohtuotsus, mida on võimalik tunnustada ja vajaduse korral täita asjaomases liikmesriigis. Samasugune ülesehitus on ka artiklil 34, selle erinevusega, et artikli 34 lg 3 kohaselt menetluse lõpetamine või mitte lõpetamine, kui kolmanda riigi kohtumenetlus on lõpule viidud ja on tehtud kohtuotsus, mida on võimalik tunnustada ja vajaduse korral täita asjaomases liikmesriigis, on jäetud liikmesriigi otsustada.

Mõlema artikli eeskirju kohaldab liikmesriigi kohus poole taotlusel või, kui see on siseriikliku õiguse kohaselt võimalik, omal algatusel.

Eeltoodud artiklite puhul tekkib küsimus, kas nende lõigetes 3 sätestatud liikmesriigi menetluse lõpetamise eeskirju saab kohaldada ka iseseisvalt. See tähendab siis, kui liikmesriigi kohus sai kolmanda riigi menetlusest teada ainult siis, kui see menetlus oli juba lõpule viidud ning asjas oli tehtud kohtuotsus? Või on need eeskirjad kohaldatavad ainult juhul, kui liikmesriigi kohtu

poole pöörduki siis, kui menetlus kolmandas riigis oli pooleli? Euroopa Kohus ei ole oma praktikas veel sellist küsimust lahendanud.

Töö autor leiab, et nii artiklit 33 kui artiklit 34 tuleb vaadelda tervikuna, st lõigete eraldiseisev tõlgendamine on antud juhul välistatud. Mõlema artikli lõikest 1 on tuletatav, et artiklid tulevad kohaldamisele ainult siis, kui sarnane asi on veel kolmanda riigi menetluses. Mis tähendab ka seda, et nende artiklite lõiked 3 peaksid samuti olema kohaldatavad ainult nendel juhtudel, kus menetlus kolmandas riigis ei ole veel lõppenud.

Kokkuvõtvalt, kui tegemist on mitme riigi kohtutes menetluses olevate samasuguste või sarnaste asjadega, siis tulenevalt Brüsseli I *bis* määruse *lis pendensi* regulatsioonist, teatud eelduste täitmisel, on kohtutel võimalik enda menetlus peatada ning hiljem pädevusest loobuda selle kohtu kasuks, kelle poole pöördus hageja esimesena, kui see kohus on pädev asja lahendama.

2 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE TUVASTAMINE ÕIGUSABILEPINGUTE JÄRGI

2.1 Õigusabilepingute kohaldamisala

Õigusabilepingud, on vastastikused lepingud, mida Eesti Vabariik on sõlminud kolmandate riikidega. Need katavad piiriüleseid õigussuhteid tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades, sh tsiviilasjade kohtualluvust ja kohtute pädevust tsiviilasjade lahendamisel. Eesti on sõlminud neli õigusabilepingut – Läti-Leedu⁹¹, Poola⁹², Vene Föderatsiooni ja Ukrainaga.

Õigusabilepingud on PS §-st 123 tulenevalt prioriteetsemad riigisisese õiguse suhtes.⁹³ Need on prioriteetsemad ka Euroopa Liidu õiguse suhtes. Sellist seisukohta toetab Brüsseli I *bis* regulatsioon, mis näeb ette, et see määrus ei mõjuta Eesti poolt sõlmitud õigusabilepingute kohaldamist (artikkel 73 lg 3). Samuti toetab sellist seisukohta Eesti kohtupraktika. Näiteks RKTKm 2-16-19080 punktis 8 leidis kohus, et Eesti-Vene õigusabileping, kui Eesti Vabariigi enne Euroopa Liiduga liitumist nn kolmanda riigiga (Vene Föderatsioon) sõlmitud välisleping, on prioriteetne nii riigisiseste seaduste kui ka Euroopa Liidu õigusaktide ees.

Eesti-Läti-Leedu ja Eesti-Poola õigusabilepingutes sisalduvad rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimise sätted on tänaseks päevaks suures osas asendatud erinevate Euroopa Liidu määruste asjakohaste sätetega.⁹⁴ Au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvust Läti-Leedu ja Poola osas määratakse Euroopa Liidu Brüsseli I *bis* määruse alusel. Seega antud alapeatükis vaadeldakse ainult Eesti-Vene ja Eesti-Ukraina õigusabilepinguid ning nendes sisalduvat Eesti kohtu pädevuse määramise reeglistiku, kuna ainult need omavad tähtsust Eesti kohtu pädevuse kindlakstegemisel au teotamisest tulenevates vaidlustes.

⁹¹ Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. – RT II 1993, 6, 5.

⁹² Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. – RT II 1999, 4, 22.

⁹³ TlnRnKm 2-17-120501, p 12.

⁹⁴ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. Juridica IX/2014, lk 681.

Nagu oli eelnevalt täheldatud, nii Eesti-Vene kui Eesti-Ukraina õigusabilepingud reguleerivad õigussuhteid muu hulgas tsiviilasjades, mis tähendab, et nende õigusabilepingute sisulisse kohaldamisalasse kuuluvad ka au teotamisest tulenevad vaidlused ja nende kohtualluvus.

Eesti-Vene õigusabileping jõustus 19.03.1995 ning kuulub kohaldamisele alates sellest hetkest tekkinud vaidluste osas. Eesti-Ukraina õigusabileping jõustus 17.05.1996 ning kuulub kohaldamisele alates sellest hetkest tekkinud vaidluste osas. Praktikas ei peaks õigusabilepingute kohaldamise aeg suurt tähtsust omama, kuna küsimused õigusabilepingute kohaldamise aja kohta olid relevantssed vaid nende hagide puhul, mida esitati Eesti kohtutesse umbes õigusabilepingute jõustumise ajal.⁹⁵

Enda 2013. aasta *Juridica* artiklis leidis Maarja Torga, et kuigi õigusabilepingutes puudub konkreetne säte nende isikulise kohaldamisala kohta, lepingute esimesest sättest (mis on sõnastatud samaselt) on tuletatav, et need kuuluvad kohaldamisele juhul, kui kas kohtusse pöörduv isik või kostja on vastava välisriigi kodanik.⁹⁶ Sama arusaam õigusabilepingute kohaldamisalast oli väljendatud ka Maarja Torga doktoritöös.⁹⁷ Sellist seisukohta on siiani toetanud ka kohtupraktika. Näiteks asja 2-17-120501 punktis 13 leidis ringkonnakohus, et Eesti-Vene õigusabilepingu artiklist 1 tuleneb, et õigusabileping saab kohaldamisele tulla vaid juhul, kui mõni menetlusosalistest omab Venemaa kodakondsust. Ka Riigikohus on märkinud, et Eesti-Vene õigusabilepingu kohaldamise tingimuseks on mh see, et üks pooltest on Venemaa kodanik.⁹⁸

Selline õigusabilepingute isikuline kohaldamisala võib aga tekitada mõningaid küsimusi. Kui lähtuda reeglist, et Eesti kohus peab kohtualluvuse kontrollimisel igal juhul lähtuma õigusabilepingutest kui üks menetlusosalistest on kas Venemaa või Ukraina kodanik, siis tekitab olukord, kus piiriülese kohtualluvuse reeglistikku rakendatakse ka siis, kui asjas puudub tegelik välismaine element. Näiteks kui Eestis sündinud ja üles kasvanud Vene kodanik, kelle alaline elukoht on Eestis, esitab Eesti äriühingu vastu Eesti kohtule hagi, mis on seotud ainult Eestis

⁹⁵ Torga, M. *The Conflict of Conflict Rules – the Relationship between European Regulations on Private International Law and Estonian Legal Assistance Treaties Concluded with Third States*. School of Law, University of Tartu, Estonia 2019, lk 69.

⁹⁶ Torga, M. *Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes*. *Juridica* III/2013, lk 197.

⁹⁷ Torga, M. *The Conflict of Conflict Rules – the Relationship between European Regulations on Private International Law and Estonian Legal Assistance Treaties Concluded with Third States*. School of Law, University of Tartu, Estonia 2019, lk 83-85.

⁹⁸ RKTKm 2-16-19080, p 8, viimane lause.

levitatud laimava ajalehe artikliga. Iseenesest, puudub sellisel juhul asjas rahvusvaheline element (välja arvatud hageja kodakondsus), kuid eeltoodud õigusabilepingute territoriaalse kohaldamisala kohaselt, peaks Eesti kohus sellise asja kohtualluvuse kindlakstegemisel rakendama Eesti-Vene õigusabilepingu sätteid. Samas, puudub igasugune mõistlik põhjus Eesti-Vene õigusabilepingu kohtualluvuse eeskirjade kohaldamiseks, kuna asjas puudub välismaine element. See ei lähe rahvusvahelise kohtualluvuse eesmärgiga⁹⁹ kokku ega ole tõhusa kohtumenetluse tagamise vaatenurgast mõistlik ega vajalik.

Käesoleva magistritöö autori meelest, au teotamisest tulenevate asjade kohtualluvuse määramisel, peaks õigusabilepingu sätteid rakendama vaid siis, kui asjas on piiriülene element: näiteks, kui pooled elavad erinevates riikides või kahju inimese aule on tekkinud mitmes riigis.

Seega kokkuvõtvalt, au teotamisest tulenevate vaidluste puhul, peab Eesti kohus lähtuma Eesti-Vene või Eesti-Ukraina õigusabilepingu kohtualluvuse eeskirjadest just piiriüleste asjade menetlemisel, kus üks vaidluse pooltest on kas Venemaa või Ukraina kodanik ning mis on tekkinud vastavalt pärast 19.03.1995 või 17.05.1996.

2.2 Nõuete kohtualluvus

2.2.1 Üldine kohtualluvus

Üldise kohtualluvuse eeskirjad tsiviilasjades on nii Eesti-Vene kui Eesti-Ukraina õigusabilepingus sätestatud artiklits 21. Vaatamata sellele, et sõnastuse poolest on Eesti-Vene ja Ukraina-Vene õigusabilepingute eeskirjad vähesel määral erinevad, on need sarnased sisu poolest. Mõlema lepingu artikli 21 lg 1 kohaselt, kui kumbki leping ei näe ette teisiti, on kummagi lepingupoole kohtud pädevad menetlema tsiviilasju, kui kostjal on tema territooriumil elukoht. Juriidiliste isikute vastu esitatud hagides on nad pädevad siis, kui selle lepingupoole territooriumil asub juriidilise isiku haldusorgan, esindus või filiaal. Kuna eeltoodud nõuete kohtualluvus on kohtualluvus kostja asukoha järgi, siis tegemist on üldise kohtualluvusega.

Oluline on rõhutada, et mõlema õigusabilepingu artikli 21 kohaldamiseks ei piisa ainult sellest, et kostjal on kas Venemaal või Ukrainal elukoht, vaid täidetud peab olema õigusabilepingu

⁹⁹ Vatsavalt TsMS kommenteeritud väljaandele, rahvusvahelise kohtualluvuse eesmärk on tagada, et riigid ei peaks tegelema vaidlustega, millega neil puudub piisav seos, ning et isikud saaksid esitada oma hagnosis nende riikide kohtutesse, mis on vaidluse lahendamiseks kõige sobilikumad. – M. Torga TsMSK § 70/1/a.

üldine kohaldamise eeldus – keegi pooltest peab olema vastavate riikide kodanik. Ringkonnakohus on näiteks märkinud, et ainuüksi kostja võimalik elukoht Venemaal ei anna alust lugeda hageja (Eesti äriühing) ja kostja (Eesti kodanik) vahelist võlasuhet õigusabilepingu kaitsealasse kuuluvaks.¹⁰⁰

Kuna üldise kohtualluvuse järgi esitatavaid nõudeid saab Eesti kohus menetleda ainult siis, kui kostjal on Eestis elukoht, siis tuleks selgeks teha, millise õiguse alusel peaks Eesti kohus määrama, kas kostja elukoht on Eestis. Õigusabilepingud vastavat küsimust ei reguleeri.

Eeldada võiks, et Eesti kohus peaks sellistel juhtumitel kohaldama Eesti siseriikliku õigust. Samas, õiguslalases kirjanduses on leitud, et Eesti kohtud ei tohiks elukoha mõiste sisustamisel lähtuda üksnes tsiviilseadustiku üldosa seaduse definitsioonist, kuna sellisel juhul ei oleks tagatud õigusabilepingu ühetaoline kohaldamine, ning teoreetiliselt võiksid tekkida eri riikide kohtute vastuolulised seisukohad selles osas, kus on ühe või teise poole elukoht.¹⁰¹ Kostja elukoha mõistet tuleks tõlgendada kasutades autonoomset tõlgendamise meetodit, mis võimaldab rahvusvahelise lepingu mõistetele anda autonoomset tähendust, mis ei sõltuks (üksnes) ühe lepinguosalise riigisisisest õigusest.¹⁰² Selliselt oleks tagatud see, et nii Eesti kui Venemaa ja Ukraina kohtud lahendavad kostja elukoha küsimust sarnaselt.

Dr Maarja Torga leiab, et: „Eesti-Vene õigusabilepingu näite puhul peaks kohtud õigusabilepingus sisalduva elukoha mõiste sisustamisel seega proovima leida ühisosa Eesti TsÜS § 14 lõikes 1 sätestatud elukoha mõiste ning Vene tsiviilkoodeksi § 20 lõikes 1 toodud mõiste (*место жительства гражданина*) ja vastava tõlgenduspraktika vahel.“¹⁰³ Antud juhul autonoomse tõlgendamise abil tuleks jõuda järeldusele, et mõlema riigi kohaselt loetakse isiku elukohaks koht, kus isik alaliselt või peamiselt elab.¹⁰⁴ Eeldada võib, et ka juriidilisest isikust kostja haldusorgani, esinduse või filiaali asukoha kindlakstegemisel ning nende mõistete sisustamisel peavad kohtud lähtuma eeltoodud autonoomsest tõlgendamise meetodist ehk sisustada mõisteid võimalikult sarnaselt. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud

¹⁰⁰ TlnRnKm 2-17-120501, p 12.

¹⁰¹ Torga, M. Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* VII/2010, lk 475.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

väljaandes on leitud, et äriühingu Eestis asuva filiaali mõiste on määratav registreeringu kaudu; juriidilise isiku haldusorganiks võib lugeda juhatust ning esinduseks kohta, kust juriidilise isiku nimel sõlmitakse majandustegevusega seonduvaid lepinguid.¹⁰⁵

Kokkuvõtvalt, au teotamisest tulenevad asjad alluvad Eesti Vabariigi kohtutele õigusabilepingute üldise kohtualluvuse eeskirjade alusel siis, kui üks menetlusosalistest on kas Vene või Ukraina kodanik, ja kostjal on Eesti territooriumil elukoht või juriidilise isiku puhul haldusorgan, esindus või filiaal.

Õigusabilepingud ei reguleeri seda, milliseid nõudeid võib üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi esitada. Lisaks on reguleerimata see, millises kahju osas võib pädev kohus nõudeid lahendada: kas ainult enda territooriumil tekkinud kahju või kogukahju ulatuses? Kuna mõlema õigusabilepingu artikli 21 regulatsioon näeb ette üldise kohtualluvuse eeskirju, siis võib eeldada, et asja lahendamiseks pädev kohus võib au teotamisest tulenevaid nõudeid lahendada terves ulatuses. Nagu see on ka Brüsseli I *bis* määruse üldise kohtualluvuse eeskirjade alusel esitatavate au teotamisest tulenevate nõuetega. Samuti, üldise kohtualluvuse juures ei ole alust piirata kuidagi esitatavate nõuete kataloogi, vaid üldise kohtualluvuse reeglite järgi peaks võimalik esitada kõik rikkumisest tulenevad nõuded. Au teotamise puhul peaksid need olema nii varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõuded, laimava teose müügist kõrvaldamise nõue kui ka andmete ümberlükkamine. Õigusabilepingute üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi peaks olema võimalik esitada ka alusetu rikastumise nõuet.

Eeltoodu tähendab, et juhul, kui hageja pöördub Eesti kohtusse piiriülesest au teotamisest tulenevate nõuetega ning Eesti kohus on pädev asja lahendada üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi, siis lahendab Eesti kohus asja kõikide nõuete osas ja terves ulatuses.

Kokkuvõtvalt, õigusabilepingute üldise kohtualluvuse regulatsiooni järgi on Eesti kohtud pädevad au teotamisest tulenevaid asju lahendada siis, kui üks menetlusosalistest on kas Vene või Ukraina kodanik, ja kostjal on Eesti Vabariigi territooriumil elukoht või juriidilise isiku puhul juriidilise isiku haldusorgan, esindus või filiaal. Sellist asja on Eesti kohus pädev lahendada terves ulatuses.

¹⁰⁵ Torga, M. TsMSK § 79/3.2.2.1.a ja § 79/3.2.3.2.b.

2.2.2 Valikuline kohtualluvus

Eesti-Vene õigusabilepingu artikkel 40 ja Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 33 sätestavad kahju hüvitamise nõuetele kohaldatava õiguse kindlakstegemise eeskirjad ja nende nõuete kohtualluvuse. Mõlema artikli kolmanda lõike esimeses lauses sätestatakse, et kahju hüvitamise asju on pädev lahendama selle lepingupoole kohus, kelle territooriumil leidis aset tegu (Eesti-Ukraina lepingus „toiming“) või muu asjaolu, mis oli kahju hüvitamise nõude aluseks. Mõlema artikli kolmanda lõike teine lause näeb ette, et kannatanu võib esitada hagi ka selle lepingupoole kohtusse, kelle territooriumil on kostjal elukoht, dubleerides seega üldise kohtualluvuse eeskirju.

Vene-Eesti ja Ukraina-Eesti õigusabilepingute kahju hüvitamise sätete esimesest lõikest tuleneb, et vastav regulatsioon näeb eeskirju kahju hüvitamise nõuetele, välja arvatud lepingutest ja muudest õiguspärasest tegudest tulenevatele kohustustele. Seega, asjaomase regulatsiooni kohaldamisalasse peavad kuuluma deliktilised nõuded, kuna need ei tulene lepingust ega õiguspärasest tegudest. Au teotamise puhul see peaks tähendama, et vastavate sätete kohaldamisalasse kuuluvad varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõuded ning laimavate andmete ümberlükkamise ja laimu lõpetamise nõuded.

Maarja Torga leiab enda doktoritöös, et regulatsiooni kohaldamisalasse võiksid kuuluda ka mõned alusetul rikastumisel põhinevad nõuded, näiteks võlaõigusseaduse § 1037 põhinev nõue, mis peaks ilmselt olema õigusabilepingute kontekstis kaetud „kahju hüvitamise kohustuse“ mõistega.¹⁰⁶ Viidatud alusetu rikastumise nõue võib iseenesest tõesti kuuluda õigusabilepingute kahju hüvitamise sätte kohaldamisalasse. Samas, nagu selles töös oli juba varem leitud¹⁰⁷, alusetu rikastumise sätte eripära on selles, et selle alusel ei hüvitata kahju kannatanule, vaid nõutakse rikkujale läbi rikkumise tekkinud hüved tagasi. Seega, sellise nõude menetlus on rohkem seotud kostja alalise asukohaga. Sellisel juhul ei ole põhjust lubada taolise nõude esitamist valikulise kohtualluvuse sätete järgi, vaid need peaksid kuuluma kostja elukoha järgse ehk üldise kohtualluvuse kohaldamisalasse.

¹⁰⁶ Torga, M. The Conflict of Conflict Rules – the Relationship between European Regulations on Private International Law and Estonian Legal Assistance Treaties Concluded with Third States. School of Law, University of Tartu, Estonia 2019, lk 110-111.

¹⁰⁷ Vt käesoleva töö 1.2.2.4.3. alapeatükki, mis käsitleb alusetu rikastumise nõude esitamist Brüsseli I *bis* määruse artikli 7 lg 2 alusel.

Seega, töö autor on seisukohal, et õigusabilepingute valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi on võimalik esitada vaid deliktilisi nõudeid, milleks au teotamise puhul on varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõue, andmete ümberlükkamise nõue ja rikkumise peatamise nõue.

Õigusabilepingutest ei tulene kuidas tuleks määratleda riiki, kus kahju hüvitamise nõude aluseks olev tegu või muu asjaolu toimus, mis annaks sellisele riigile pädevuse kahju hüvitamise nõude lahendamiseks. Kas au teotamise puhul võiks see olla koht, kus laimav teos oli loodud ja välja antud või koht, kus seda levitati ning kus hageja au sai haavata?

Eeldada võib, et Eesti kohus võiks eeltoodud mõiste „lepingupool, kelle territooriumil leidis aset tegu või muu asjaolu, mis oli kahju hüvitamise nõude aluseks“ sisustamisel lähtuda sarnaselt Brüsseli I *bis* regulatsiooni tõlgendusele. Õigusabilepingutes sätestatud mõiste „territoorium, kus leidis aset tegu või muu asjaolu, mis oli kahju hüvitamise nõude aluseks“ vastaks mõistele „kahju põhjustanud sündmuse toimumise koht“, mis on Euroopa Kohtu praktika järgi üks valikulise kohtualluvuse elementidest. Ka Maarja Torga on leidnud enda doktoritöös, et õigusabilepingute kahju hüvitamise regulatsioon lubab esitada nõuet selle riigi kohtusse, kelle territooriumil on toimunud kahju põhjustanud sündmus.¹⁰⁸ Lähtudes *Shevilli* doktriinist jõuame järeldusele, et au teotamise puhul territoorium, kus leidis aset tegu või muu asjaolu, mis oli kahju hüvitamise nõude aluseks, on väljaandja asukoht. Selline kohtualluvus kattub aga üldise kohtualluvusega, kuna au teotamisest tulenevates asjades väljaandja asukoht on tavaliselt ühtlasi ka kostja asukoht.

Magistritöö autor on seisukohal, et õigusabilepingute valikulise kohtualluvuse eeskirjadele ei ole võimalik anda teistsugust tõlgendust, kuna sättes on täpselt osutatud sellele, et asja lahendamise pädevus on kohtul, kelle riigi territooriumil toimus kahjunõude aluseks olnud juhtum ning mitte kahjujuhtum ise, milleks *Shevilli* doktriini kohaselt oleks laimava teose levitamiskohad.

¹⁰⁸ Torga, M. The Conflict of Conflict Rules – the Relationship between European Regulations on Private International Law and Estonian Legal Assistance Treaties Concluded with Third States. School of Law, University of Tartu, Estonia 2019, lk 111.

Kuna õigusabilepingute kahju hüvitamise sätete järgi määrav au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvus kattub üldise kohtualluvusega, siis asja lahendama pädevad kohtud on pädevad seda lahendama terves ulatuses.

Kokkuvõtvalt, Eesti-Vene õigusabilepingu artikli 40 lg 3 ja Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikli 33 lg 3 alusel saab au teotamisest tulenevaid nõudeid esitada kostja asukoha järgi ning kohtud on pädevad lahendama sellist nõuet terves ulatuses.

2.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu

Eesti-Vene ega Eesti-Ukraina õigusabilepingud ei sisalda kohtualluvuse eeskirju juhtumiteks, kui hagi esitatakse mitme kostja vastu. Eesti kohtu jaoks peaks see tähendama seda, et mitme kostja vastu esitatud hagi puhul peaks lähtuma lähtuma Brüsseli I *bis* määruse regulatsioonist, kuna see on tsiviilkohtumenetluse sätete ees primaarne.

Tuletagem meelde, et Brüsseli I *bis* määruse artikli 8 p 1 kohaselt isiku vastu, kelle alaline elu- või asukoht on liikmesriigis, võib esitada hagi ka, juhul kui kostjaid on mitu, selle paiga kohtusse, kus on neist ühe alaline elu- või asukoht, tingimusel et nõuded on sedavõrd tihedalt seotud, et eri menetlustest tulenevate vastuoluliste otsuste ohu vältimiseks oleks soovitatav neid menetleda ning lahendada üheskoos. See sätte annaks Eesti kohtule pädevuse au teotamisest tulenevat asja lahendada juhul, kui üks kostjatest omaks Eestis alalist elu- või asukohta.

Kokkuvõtvalt, õigusabilepingud ei sisalda kohtualluvuse eeskirju juhtudeks, kui hagi esitatakse mitme kostja vastu. Eesti kohus peaks sellises olukorras rakendama Brüsseli I *bis* määruse mitme kostja vastu hagi esitamise eeskirju.

2.3 *Lis pendensi* reeglid

Mõlemad õigusabilepingud sisaldavad analoogselt sõnastatud norme selle kohta, mida Eesti kohus peaks tegema juhul, kui sama vaidlus on jõudnud teise lepingupartneri kohtusse.¹⁰⁹ *Lis pendensi* reeglid sisalduvad mõlema õigusabilepingu artikli 21 lg-s 3, mille kohaselt kui mõlemate lepingupoolte kohtutes, kes on käesoleva lepingu kohaselt pädevad, algatatakse asja

¹⁰⁹ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 681.

menetlus samade poolte vahel, sama eseme kohta ja samal alusel, lõpetab menetluse kohus, kes algatas asja hiljem.

Esiteks, tuleb tähele panna, et õigusabilepingutes sätestatud *lis pendensi* reeglid reguleerivad olukorda, kus tegemist on mõlemas riigis kestva menetlusega. See tähendab, et ühes riigis juba lõppenud menetluse korral ei saa Eesti kohus õigusabilepingute *lis pendensi* regulatsioonile tuginedes menetlust lõpetada. Juhul, kui Eesti kohtule esitatakse kas Ukraina või Vene kohtu jõustunud kohtulahend samade poolte vahel samal alusel tekkinud vaidluse osas, peab Eesti kohus sellist kohtulahendit tunnistama õigusabilepingute regulatsiooni järgi. Samas on Eesti kohus pädev sellist asja lahendama, kui tegemist ei ole vaidlusega sama poolte vahel sama eseme kohta samal alusel. Ehk Eesti kohus võib asja lahendada selles ulatuses, milles jõustunud kohtuotsuse ja Eesti kohtule esitatud asja pooled, alus või ese erinevad.

Teiseks, rõhutada tuleb, et *lis pendensi* regulatsioon kehtib nende asjade suhtes, mis on samade poolte vahel, sama eseme kohta ja samal alusel. Eesti-Vene õigusabilepingus ei ole sätestatud, mida väljendid „samad pooled“, „sama ese“ ning „sama alus“ tähendavad.¹¹⁰ Nende mõistete tähendus ei ole selgitatud ka Ukraina-Eesti õigusabilepingus. Kuidas peaks Eesti kohus neid sätteid sisustama? Vastav Eesti kohtute praktika selle kohta, kuidas peaks neid mõisteid sisustama õigusabilepingute kontekstis puudub.

Samas, on olemas Eesti kohtute otsused, kus asja menetlus Eesti kohtus lõpetati õigusabilepingu *lis pendensi* regulatsioonile tuginedes. Nt Harju Maakohus lõpetas asja nr 2-15-8862 menetluse tuginedes Vene-Eesti õigusabilepingu artikli 21 lg-le 3. Vastava kohtumääruse põhjenduste kohaselt, tuvastas Eesti kohus, et olukorras, kus Eesti kohtu menetluses oli XXX avaldus XXX ja XXX ühise haldusõiguse osalise lõpetamise nõudes ja ainuotsustusõiguse lapse emale XXX üleandmiseks lapse igakordse viibimiskoha määramiseks ning Vene Föderatsiooni kohtu menetluses oli XXX hagi XXX vastu XXX elukoha määramise nõudes, on tegemist nii Eesti kui Venemaa kohtus algatatud menetlusega samade poolte vahel sama eseme kohta ja samal alusel. Kohtumääruse põhjenduses ei ole aga selgitatud, kuidas kohus jõudis järeldusele, et tegemist on menetlusega samade poolte vahel, sama eseme kohta ja samal alusel.

¹¹⁰ *Ibid.*, lk 682.

Töö autor on seisukohal, et selleks, et määratleda, kas tegemist on samade poolte vahel samal alusel ja sama eseme kohta vaidlusega võiks Eesti kohus lähtuda Eesti riigisisest õigusest, kuna tegemist on protsessuaalsete mõistetega.

Kuigi õigusabilepingute *lis pendensi* reeglid näevad ette menetluse lõpetamist, on õiguskirjanduses leitud, et vastavate eelduste täitmisel ei tuleks Eesti kohtul kohaldada mitte menetluse lõpetamise sätteid, vaid hoopis TsMS regulatsiooni, mis näeb ette hagi läbi vaatamata jätmise, kui Eesti kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel.¹¹¹

Dr Maarja Torga leiab, et „kui Eesti kohus lõpetaks menetluse TsMS tähenduses, ei saaks hageja enam hiljem Eesti kohtusse pöörduda (TsMS § 432). See võiks aga kaasa tuua olukorra, kus hageja ei saagi oma õigusi kaitsta: juhul kui Vene kohus jätkaks mingil põhjusel hagi läbi vaatamata (nt põhjusel, et menetluse käigus selgub, et vaidlus Vene kohtule siiski ei allu), tooks menetluse lõpetamine Eesti kohtu poolt kaasa selle, et hageja ei saa kummagi riigi kohtust lõpplahendit.“¹¹² Magistritöö autor nõustub sellise seisukohaga, samas, juhul, kui asi on olnud teise lepingupoole kohtu menetluses juba pikemat aega, on alust arvata, et vastava riigi kohus on juba teinud kindlaks asja kohtualluvuse ning asi kuulub selle kohtu pädevusse. Sellisel juhul ei teki riski, et hageja ei saa enda asjale lõplikku lahendust, mille pärast Eesti kohtus võib menetluse lõpetamine endiselt kõne alla tulla.

Kokkuvõtvalt õigusabilepingute artikli 21 lg 3 kohaselt, kui on tegemist menetlusega samade poolte vahel, sama eseme kohta ja samal alusel, ning Eesti kohtu poole pöörduti hiljem, peab Eesti kohus menetluse lõpetama.

¹¹¹ Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014, lk 682.

¹¹² *Ibid.*

3 ASJA LAHENDAMISE VÕIMALUSE KINDLAKSTEGEMINE TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU JÄRGI

3.1 Tsiiviilkohtumenetluse sätete kohaldamisala

Tulenevalt TsMS § 70 lg-st 4 võivad Eesti kohtud tsiiviilkohtumenetluse seadustikus rahvusvahelise kohtualluvuse kohta sätestatud kohaldada üksnes selles ulatuses, milles asja kohtualluvust ei reguleeri välislepingute ega Euroopa Liidu määruste vastavad eeskirjad. Au teotamisest tulenevate nõuete puhul relevantseteks õigusaktideks on Eesti-Vene ja Eesti-Ukraina õigusabilepingud, Lugano II konventsioon ja Brüsseli I *bis* määrus.

Õigusabilepingute kohtualluvuse regulatsiooni kohaldamisalast jäävad välja kõik juhtumid, kus menetluspoolteks ei ole Ukraina või Venemaa kodanikud.¹¹³ Lugano II konventsiooni kohaldamisalast jäävad välja juhtumid, kus kostja ei oma Islandis, Norras või Šveitsis alalist elu- või asukohta.¹¹⁴ Brüsseli I *bis* määruse artikli 4 lg-st 1 koostoimes artikli 6 lg-ga 1 tuleneb, et Brüsseli I *bis* määruse kohtualluvuse reeglistikku ei kohaldata selliste vaidluste kohtualluvuse määramiseks, kus kostjaks on isik, kellel ei ole üheski liikmesriigis alalist asu- või elukohta. Seega, Eesti kohus peab TsMS kohtualluvuse sätteid kohaldama selliste vaidluste puhul, kus kumbki pooltest ei ole Vene või Ukraina kodanik ning kostja alaliseks asu- või elukohaks ei ole Euroopa Liidu liikmesriik ega Island, Norra või Šveits. Selliseks juhtumiks oleks näiteks au teotamisest tuleneva kahju hüvitamise hagi, mis on esitatud USA, Hiina või Austraalia füüsilise või juriidilise isiku vastu.

3.2 Kohtualluvus

3.2.1 Üldine kohtualluvus

Üldise kohtualluvuse eeskirjad on sätestatud tsiiviilkohtumenetluse seadustiku 12. peatükis. § 79 lg 1 kohaselt füüsilise isiku vastu võib hagi esitada tema elukoha järgi ja juriidilise isiku vastu tema asukoha järgi.

Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku kommentaarides on leitud, et füüsilise isiku elukoha ja juriidilise isiku asukoha määramisel tuleb lähtuda REÕS ja TsÜS regulatsioonist, kuna

¹¹³ Vt Eesti-Vene õigusabilepingu ja Eesti-Ukraina õigusabilepingu art 1.

¹¹⁴ Vt Lugano II konventsiooni art 2 lg 1 koostoimes art 4 lg 1.

õigussüsteemi ühtse toimimise huvides on, et riigisisestest õigusaktides kasutatavad mõisted sisustataks eri õigusaktide kontekstis võimalikult ühtselt.¹¹⁵ Magistritöö autor ei ole sellise lähenemisega lõplikult nõus. Ei ole lõpuni selge, kuidas riigisisestest õigusaktides kasutatavate mõistete ühtne sisustamine õigustab seda, et kohtualluvust reguleerivat normi tõlgendatakse kollisiooninormide abil. Töö autori meelest tuleb rahvusvahelise tsiviilprotsessi normi tõlgendada kooskõlas teiste rahvusvahelise tsiviilprotsessi normidega, mitte normide abil, mis määratlevad õigussuhte kohaldatavat materiaaõigust.

Seega TsMS-is sisalduva elukoha mõiste sisustamisel, arvesse tuleb võtta seda, mis põhimõtete järgi määratakse isiku elu- või asukoht teiste rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kontekstis. Nii õigusabilepingute kui Brüsseli I *bis* määruse puhul elukoha mõiste sisustamisel lähtutakse üldisemast eesmärgist, milleks on ühetaoline õigusakti rakendamine, mida tuleb jagada kõikide liikmesriikide või lepingu osaliste puhul. Seepärast Brüsseli I *bis* määrukses on otse sätestatud, kuidas peaksid riigid tegema kindlaks füüsilise ja juriidilise isiku elu- või asukohta, ning õigusabilepingu raames lähtutakse autonoomsest tõlgendamise meetodist. TsMS-i eeskirjade järgi kohtualluvuse kontrollimisel ei ole aga vajadust arvestada teiste riikidega, kuna TsMS sätteid kohtualluvuse kontrollimisel kohaldab ainult Eesti kohus. Seega, magistritöö autor on seisukohal, et TsMS § 79 lg 1 kontekstis füüsilise isiku elukoha ning juriidilise isiku asukoha määramisel tuleb Eesti kohtul lähtuda vastavatest siseriiklikest regulatsioonidest ehk TsÜS asjaomastest sätetest ilma kollisiooninorme kasutamata.

Tuleb täheldada, et füüsilise isiku elukoha kindlaksmääramisel viiks kollisiooninormi rakendamine samasugusele tulemusele. Nimelt, REÕS § 10 kohaselt füüsilise isiku elukoha kindlaksmääramisel kohaldatakse Eesti õigust ehk asjaomaseid TsÜS sätteid. Juriidiliste isikute puhul oleks aga REÕS liiga komplitseeritud, kuna ei annaks vastust küsimusele, kuidas määrata sellise juriidilise isiku asukoht, kes ei ole Eestis asutatud või keda ei juhita Eestis või kelle põhitegevus ei toimu Eestis.¹¹⁶ Kommentaarides on leitud, et selliste juriidiliste isikute asukohta ei ole TsMS § 79 lg 1 kohaldamisel praktikas vajalik kindlaks määrata, kuna selliste juriidiliste isikute asukoht nagunii Eestis ei asu, st neid ei saa Eesti kohtutes TsMS § 79 lg 1 lõike alusel ka hageda.¹¹⁷ Selline lähenemine on eksitav. Töö autori arvates, TsMS § 79 lg 1 kontekstis ei

¹¹⁵ Torga, M. TsMSK § 79/3.2.2.1.a ja § 79/3.2.3.1.a.

¹¹⁶ Selles osas vt Torga, M. TsMSK § 79/3.2.3.1.a.

¹¹⁷ *Ibid.*

ole võimalik leida, et eelviidatud äriühingu asukoht ei ole Eestis, kui ei ole selge, millise õiguse alusel või milliste reeglite abil tuleb asukoht kindlaks teha. Pelgalt asjaolu, et senini ei olnud praktikas vaja taoliste äriühingute asukoha määrata ei anna alust selleks, et tõlgendada kohtualluvuse normi puudulikult.

Tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei ole sätestatud, milliseid nõudeid on Eesti kohus pädev lahendama, kui hagi esitatakse üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi. Analoogia korras Brüsseli I *bis* määruse üldise kohtualluvuse eeskirjade järgi hagi esitamisega tuleks eeldada, et ka TsMS § 79 lg 1 järgi hagi esitamisel on kohus pädev asja lahendama terves ulatuses, st kõikides riikides tekkinud kahju ulatuses, mitte ainult Eestis tekkinud kahju osas.

Kokkuvõttes, Eesti kohus on pädev piiriülesest au teotamisest tulenevat hagi lahendama, kui kostja elu- või asukoht on Eestis. Hageja saab esitada kõik võimalikud au teotamisest tulenevad nõuded, sh varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõuded, andmete ümberlükkamine jne.

3.2.2 Valikuline kohtualluvus

Valikulise kohtualluvuse eeskirjad sisalduvad tsiviilkohtumenetluse seadustiku 13. peatükis. TsMS §-st 94 tuleneb, et õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise hagi võib esitada ka kahju tekitanud teo toimepaneku või kahju tekitanud sündmuse toimumise koha või kahju tekkimise koha järgi. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaande kohaselt on § 94 regulatsioon kehtestatud Euroopa Kohtu praktika eeskujul ning selleks, et saavutada kooskõla Brüsseli I määruse instrumentidega.¹¹⁸ Hetkel relevantseid oleksid siis Brüsseli I *bis* määruse vastavad instrumendid.

Euroopa Kohtu praktika eeskujul all tuleks mõista *d'Alsace'i* kohtulahendit, mille järgi „paik, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda“ on nii kahju tekkimise kui ka kahju põhjustanud sündmuse toimumise paik. Eesti kohtupraktikas on leitud, et teo toimepaneku või kahju tekitanud sündmuse toimumise kohaks on TsMS mõttes koht, kus realiseerus vähemalt üks haginõude abstraktse faktilise koosseisu olemuslikest asjaoludest. Õigusvastaselt tekitatud

¹¹⁸ Torga, M. TsMSK § 94/3.2.a.

kahju hüvitamise nõude puhul on nendeks eeskätt koht, kus loodi vajalik põhjus kahju tekkimiseks ning koht, kus järgnes kahjulik tagajärg.¹¹⁹

Magistritöö autori meelest, kuna asjaomase sätte eeskujuks on Euroopa Kohtu praktika, siis TsMS § 94 kohtualluvuse eeskirjade tõlgendamisel au teotamisest tulenevate nõuete kontekstis oleks põhjendatud lähtuda ka hilisemast Euroopa Kohtu praktikast, mis on seotud au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvuse määramisega.

Seega, väljaannetes avaldatud laimavate andmete korral peaks hagejal olema võimalik esitada hagi vastava teose väljaandja asukoha riigi kohtusse, mis oleks TsMS mõttes koht, kus vajalik põhjus kahju tekkimiseks loodi; ning selle riigi kohtusse, kus teost levitati ja kus hageja väidab, et sai kahjustada tema maine, mis oleks TsMS mõttes koht, kus järgnes kahjulik tagajärg.¹²⁰

TsMS § 94 reguleerib õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise hagi esitamist. Kuigi sätte räägib just kahju hüvitamise nõudest, siis tuleks seda mõista laiemalt ehk kui õigusvastaselt tekitatud kahjust tulenevat hagi. Mis tähendab, et au teotamisest tuleneva hagi puhul on selle sätte alusel võimalik esitada mitte ainult mittevarelise kahju hüvitamise nõuet, vaid ka laimavate andmete ümberlökkamise ja kustutamise nõuet.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes on leitud, et TsMS § 94 alusel esitatavad nõuded ei pruugi piirduda vaid VÕS 53. peatükis toodud nõuete kataloogiga, kuna on võimalik, et vaidluses kohaldub välisriigi materiaalõigus, milles loetakse deliktideks ka neid koosseise, mida Eesti materiaalõigus ei tunne. Mis tähendab, et TsMS § 94 kohaldamisalasse võib kuuluda ka alusetu rikastumise nõue.

Vaatamata sellele, et TsMS § 94 kohtualluvuse eeskirjade tõlgendamisel tuleks Eesti kohtul tugineda Euroopa Kohtu praktikale, ei ole selge, kas Eesti kohtul tuleks tugineda vastavale praktikale ka selles osas, millises riigis tekkinud kahju võib kohus kontrollida. Maarja Torga leiab, et kui sama teo tõttu tekkinud kahju tekib mitmes kohas, siis võiks Eesti kohtud *Shevilli* kohtulahendi eeskujul lähtuda põhimõttest, et kogukahju saab hageda kahju tekitava sündmuse toimumise või teo tegemise asukohajärgses kohtus, kahju iga kahjuosa kohta aga eraldi kohtus,

¹¹⁹ TlnRnKm 2-07-3728, p 6.

¹²⁰ Üldine reegel, mis tuleb *Shevill* kohtuasjast.

mille töö piirkonnas vastav kahjuosa tekkis.¹²¹ Magistritöö autor ei ole aga sellise tõlgendusega lõplikult nõus. Siinkohal tuleks veel kord meenutada, et Brüsseli I *bis* määruse art 7 lg 2 regulatsioon ja seda käsitlev kohtupraktika lähtub põhimõttest, et määrus on siduv kõikidele Euroopa Liidu liikmesriikidele ja kõik rakendavad seda ühetaoliselt. Mis tähendab, et kui au teotavat teost on levitatud mitmes liikmesriigis, siis, kui ühe levitamiskoha kohus lahendab asja ainult selles riigis, siis ülejäänud osas ei jää hageja nõue osalise kahju lahendamise printsiibi tõttu lahendamata, vaid seda lahendab sama printsiibi järgi teise liikmesriigi kohus.

TsMS § 94 kohtualluvuse eeskirjade järgi esitatud nõude puhul ei ole aga põhjust arvestada teiste riikide kohtutega ja nende poolt lahendatava kahjuga, kuna need kohtud ei pruugi lähtuda samadest printsiipidest kahjuosade kohtualluvuse osas. Eesti kohtutel ei ole põhjust piirata vabatahtlikult enda pädevust. Töö autor on seisukohal, et TsMS valikulise regulatsiooni puhul võiks Eesti kohus lahendada asja terves ulatuses, kui hageja seda taotleb.

Siiski, mõnel juhul oleks Eesti kohtul põhjendatud lähtuda *Shevilli* kaasusest tuletatavast põhimõttest, et piiriülese au teotamisega tekitatud kahju on jagatav osadeks. See võib olla oluline neil juhtumitel, kus teise riigi kohus on hageja nõude teatud osas juba lahendanud, nagu on juhtunud käesoleva magistritöö aluseks olevas kohtuasjas. Kui Eesti kohus teeb kindlaks, et kahju ei ole lahendatud Eesti osas, siis peaks tal olema võimalus sellist nõuet lahendada.

Kokkuvõtvalt tuleks öelda, et TsMS valikulise kohtualluvuse eeskirjade alusel on Eesti kohus pädev au teotamisest tulenevat hagi lahendama, kui laimava teose väljaandja asukoht on Eestis või kui vastavat teost levitati Eestis ja hageja väidab, et Eestis sai kahjustada tema maine. Hageja saab esitada kõik võimalikud au teotamisest tulenevaid nõuded. Eesti kohtud on seejuures pädevad lahendama nõudeid terves ulatuses.

3.2.3 Hagi esitamine mitme kostja vastu

TsMS § 97 reguleerib hagi esitamist kaaskostjate vastu. Selle lg 1 kohaselt hagi mitme kostja vastu võib hageja omal valikul esitada ühe kaaskostja elu- või asukoha järgi.

Sarnaselt Brüsseli I *bis* määruse ja õigusabilepingute regulatsioonile ei anna TsMS'i mitme kostja vastu hagi esitamist reguleeriv säte sõnaselget vastust küsimusele, kuidas lahendatakse

¹²¹ Torga, M. TsMSK § 95/3.2.d.

kohtu pädevuse küsimust, kui hagi on esitatud mitmete kostjate vastu, kellest ühe asukoht on Eestis ehk Euroopa Liidu liikmesriigis ning teine kostja asub kolmandas riigis, nt Ameerika Ühendriikides.

Sätet grammatiliselt tõlgendades võib jõuda järeldusele, et piiriülese au teotamise hagi esitamise kontekstis tähendab asjaomane säte seda, et kui tegemist on kaaskostjatega, kellest ühe elu- või asukoht on Eestis ning teise asukoht on Ameerikas, võib hageja esitada hagi omal valikul kas Eesti kohtule või Ameerika Ühendriikide kohtule. Selline kohtualluvus kattuks sisuliselt üldise kohtualluvusega, kuna tegemist on kostja asukohajärgsele kohtule esitatava hagiga.

Eesti kohtute praktika, mis kinnitaks antud seisukohta, puudub.

Eeldada tuleb, et juhul, kui ülaltoodud sätte tõlgendus on õige, siis hagi esitamisel Eesti kohtule, oleks Eesti kohus pädev asja lahendama kogukahju ulatuses ning kõikide nõuete osas.

Kokkuvõtteks tuleb öelda, et kui tegemist on mitme kostjaga, siis au teotamisest tulenevat hagi võib Eesti kohus lahendada siis, kui ühe kaaskostja elu- või asukoht on Eestis. Seejuures on Eesti kohus pädev asja lahendama kogu ulatuses.

3.3 *Lis pendensi reeglid*

Hagi eri maade kohtutesse esitamise tagajärjed on reguleeritud tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-s 78. TsMS § 78 lg 1 kohaselt, kui samade poolte vaheline sama sisuga hagi on enne Eesti kohtusse esitamist võetud välisriigi kohtu menetlusse, võtab Eesti kohus hagi menetlusse, kui muud menetlusse võtmise tingimused on täidetud ja kui Eesti kohtule ei tulene kohtualluvust välislepingust või Euroopa Liidu määrusest, kuid peatab menetluse, kui võib eeldada, et välisriigi kohus teeb lahendi mõistliku aja jooksul ja seda lahendit Eesti Vabariigis tunnustatakse.

Esiteks, Eesti kohus võib TsMS § 78 regulatsioonile tugineda vaid juhul, kui tegemist on sama poolte vahel sama sisuga hagiga. See tähendab, et erinevalt Brüsseli I *bis* määrusest ei laiene TsMS regulatsioon „sarnastele“ kohtumenetlustele.¹²² Võttes arvesse TsMS § 363 lg 1

¹²² Torga, M. TsMSK § 78/3.4.1.1.b.

regulatsiooni, tuleks eeldada, et sama sisuga hagiga on tegemist siis, kui paralleelsed hagid on esitatud samal alusel ja sama eseme kohta. Selleks, et teha kindlaks, kas Eesti kohtusse esitatud asja puhul on tegemist sama asjaga, mis on juba teise riigi kohtu menetluses, tuleks Eesti kohtul lähtuda Eesti siseriiklikust õigusest. Samas, TsMS § 78 kommentaarides on leitud, et kuna asjas esineb rahvusvaheline element, siis mõistlik oleks arvestada ka põhimõtetega, mida Euroopa Kohus on kinnitanud Brüsseli I *bis* määruse artikli 29 lg 1 tõlgendamisel.¹²³

Üheks olulisemaks põhimõtteks „sama asja“ määratlemise osas, mis tulenevad Euroopa Kohtu praktikast on nt see, et küsimus, kas kahe paralleelse menetluse pooled on samad, ei sõltu nende kummagi menetluslikust positsioonist (vt EKo C-406/92, *Tatry*, p 31) ning et hagi alus hõlmab nii faktilisi asjaolusid kui ka õiguslike aluseid (vt EKo C-406/92, *Tatry*, p 39 ja 40). Viimane tõlgendus ei läheks Eesti siseriikliku õigusega kokku, kuna, nagu oli selles töös juba varem väljatoodud, Eesti õigussüsteemis ei hõlma hagi alus õiguslike aluseid, vaid ainult elulisi asjaolusid ja suhteid.¹²⁴ Töö autor on seisukohal, et kuna Euroopa Kohtu Brüsseli I *bis* määruse *lis pendensi* reeglite tõlgendus on teatud määral vastuolus Eesti õigusega, siis TsMS sätete tõlgendamisel ei tuleks Eesti kohtul Euroopa Kohtu praktikaga arvestada, vaatamata sellele, et nende õigusaktide *lis pendensi* sätted on sarnase sisuga.

Käesoleva magistr töö aluseks olevas asjas on Riigikohus leidnud, et au teotamise asjades sama sisuga hagiga ei ole tegemist siis, kui erinevates menetlustes nõutakse erinevate andmete ümberlükkamist.¹²⁵ Töö autor nõustub sellise seisukohaga, kuna sisuliselt võiks öelda, et sellises olukorras tegemist ei ole sama hagi esemega. Lisaks sellele, märgib Riigikohus, et au teotamise asjade puhul võib hagi erineva esemega olla tegemist ka siis, kui erinevates menetlustes on esitatud nõue erinevates teose väljaannetes avaldatud laimavate andmete osas.¹²⁶

Teiseks, TsMS § 78 lg-s 1 välja toodud täpsustust, et Eesti kohus võib asja menetlusse võtta, kui asja kohtualluvus ei tulene Eesti kohtule välislepingust või Euroopa Liidu määrusest, tuleks pidada pigem deklaratiivseks. Seadusandja kordab, et TsMS kohtualluvuse sätetele võib Eesti kohus tugineda vaid siis, kui kohtualluvust ei reguleeri muu, Eesti õiguse suhtes ülemuslikum

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ Vt selles osas Kõve, V., Järvekül, I. TsMSK § 363/3.2.3.1.

¹²⁵ Vt RKTkm 3-2-1-140-14, p 12.

¹²⁶ Vt RKTkm 3-2-1-140-14, p 13.

õigusakt, ehk mõni välisleping või Euroopa Liidu määrus. Iseenesest, Eesti kohtud peaksid sellisest õigusaktide hierarhiast lähtuma ka ilma vastava täpsustuseta.

Samas, tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt, mis hõlmab mh TsMS § 78 muutmist, on eeltoodud täpsustus lisatud, kuna TsMS § 78 peaks olema võimalik kohaldada juhul, kui Eesti kohus ei pea tulenevalt Euroopa Liidu määrusest või rahvusvahelisest lepingust konkreetset vaidlust lahendama.¹²⁷ Mida tähendab antud juhul sõnastus „ei pea vaidlust lahendama“? Eelnõus viidatakse Maarja Torga Brüsseli I *bis* määruse analüüsile, kus autor leiab, et tulenevalt Euroopa Liidu määruste loogikast, peaks TsMS §-i 78 olema võimalik kohaldada üksnes juhul, kui Eesti kohus ei pea tulenevalt Euroopa Liidu määrusest või rahvusvahelisest lepingust konkreetset vaidlust lahendama.¹²⁸ Mistõttu pakub Maarja Torga lisada TsMS § 78 täpsustav tekst Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste lepingute kohtualluvuse määramise sätete vahekorra kohta.¹²⁹ Ka siin on olemas väljend „ei pea vaidlust lahendama“.

Töö autor leiab, et täpsustava teksti lisamise vajaduse selgitus on äärmiselt eksitav, kuna on vastuoluline. Juhul, kui Eesti kohus ei pea tulenevalt välislepingutest ja Euroopa Liidu määrustest vaidlust lahendama, siis Eesti kohus ei peagi vaidlust lahendama ning TsMS sätted ei saa antud juhul üldse kohaldamisele kuuluda. Sellise sõnastuse juures ei ole selge, et tegemist on õigusaktide vahekorda täpsustava sõnastusega.

Kui aga tegemist on puhtalt õigusaktide vahekorda selgitava täpsustusega, siis ei ole see ikkagi vajalik. Magistritöö autor jääb varem väljendatud seisukohta juurde, et kuna Euroopa Liidu määrused ja välislepingud on igal juhul ülemuslikud Eesti õiguse suhtes, ei pidanuks sellist täpsustust lisama TsMS § 78 lg-sse 1.

Eeltoodut kokku võttes, au teotamise asjades peab Eesti kohus lähtuma TsMS'i *lis pendensi* reeglistikust vaid juhul, kui asja kohtualluvuset ja kohtu pädevust ei tuleks määratleda välislepingute või Brüsseli I *bis* määruse järgi.

¹²⁷ Eesti Vabariigi Valitsus, õiguskomisjon. Seletuskiri tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 718 SE eelnõu juurde. Vastu võetud 10.12.2014, lk 12.

¹²⁸ Torga, M. Analüüs Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse (EL 1215/2012) rakendamise kohta Eesti õiguskorras, lk 18.

¹²⁹ *Ibid.*

Käesoleva magistratöö aluseks oleva kohtuasja puhul on kohtud eelduslikult ekslikult lähtunud TsMS § 78 regulatsioonist, kuna kohaldamisele kuulus Eesti-Vene õigusabileping. Nimelt, nii esimese kui teise astme kohtud otsustasid, et au teotamisest tulenevate osade nõuete menetlus tuleb lõpetada TsMS § 78 lg 4 ja § 428 lg 1 p 2 alusel. Samas, asjaoludest tuleneb, et asjas on olemas rahvusvaheline element – au teotav raamat oli väljaantud Venemaal ning sarnases asjas on olemas Vene Föderatsiooni kohtu kohtuotsus. Mis viitab sellele, et asja kohtualluvuse ja kohtu pädevuse määramisel peaksid kohtud lähtuma Eesti-Vene õigusabilepingust, mh õigusabilepingu *lis pendensi* reeglitest.

Tõdeda tuleb aga, et eelviidatud asja asjaoludest ei selgu, kas keegi pooltest on Venemaa kodanik. Kui kostja ega hageja ei olnud Vene Föderatsiooni kodanikuks, siis Eesti-Vene õigusabileping ei kuulu tõepoolest kohaldamisele. Samas, kuna kohtulahendist ei nähtu, et kohtud oleks üldse asja kohtualluvust kontrollinud, siis on raske öelda, kas TsMS'i *lis pendensi* regulatsioonile tuginemine oli antud juhul õigustatud või mitte.

Kolmandaks, tuleb täheldada, et TsMS § 78 lg-st 1 tuleneb, et selle sätte reeglistiku rakendamine on võimalik ainult sellisel juhul, kui teise riigi kohtumenetlus on veel pooleli. Samas, TsMS § 78 lg 4 esimese lause kohaselt teeb kohus menetluse lõpetamise määruse, kui talle esitatakse välisriigi kohtu lahend, mis kuulub Eesti Vabariigis tunnustamisele. Lõiget eraldi tõlgendades võib jõuda järeldusele, et TsMS § 78 lg 4 annab iseseisva aluse kohtumenetluse lõpetamiseks. Töö autor on aga seisukohal, et TsMS § 78 tuleks tõlgendada tervikuna, st et kõik vastava sätte lõiked oleksid omavahel kooskõlas. Sätte tervikuna tõlgendamisel tuleks jõuda järeldusele, et ka TsMS § 78 lg 4 kuulub kohaldamisele ainult siis, kui menetlused Eesti ja teise riigi kohtus kestavad paralleelselt. Juhul, kui Eesti kohtule esitatakse teise riigi kohtu otsus, mis on jõustunud enne, kui menetlus Eesti kohtus on algatatud, siis kohtumenetluse lõpetamisel peaksid kohtud lähtuma hoopis TsMS § 428 lg 1 p 2 regulatsioonist. Samas, nagu töö aluseks olevast Riigikohtu lahendist tuleneb, eeltoodud olukorras ei ole välistatud Eesti kohtu pädevus asja lahendada, kui tegemist ei ole täpselt samasuguste asjadega. Teisisõnu, Eesti kohus peaks olema pädev asja lahendada, kui selle pooled, alus või ese on erinevad jõustunud kolmanda riigi lahendist.

Kokkuvõtteks tuleks öelda, et au teotamise asjas võib Eesti kohus TsMS'i *lis pendensi* regulatsioonile tugineda juhul, kui kohtu pädevuse määramine ei toimu välislepingu või Brüsseli I *bis* määruse regulatsiooni alusel ning kui tegemist on samade poolte vahel sama sisuga hagiga. Paralleelsete menetluste puhul võib Eesti kohus *lis pendensi* regulatsioonile

tuginedes asja peatada, ning siis kui teise riigi kohus on teinud otsuse, mis kuulub Eestis tunnustamisele, menetluse lõpetada.

KOKKUVÕTE

Antud magistritöö eesmärgiks oli teha kindlaks, millal on Eesti kohus pädev paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevaid nõudeid lahendama, muu hulgas olukorras, kus sama või sarnase asja osas on olemas välisriigi jõustunud kohtuotsus või paralleelselt kestev menetlus.

Magistritöö uurimisküsimused olid järgmised:

- 1) Millal võib Eesti kohus paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevat nõuet lahendada vastavalt õigusabilepingute, Brüsseli I *bis* määruse ja TsMS'i rahvusvahelise kohtualluvuse regulatsioonile?
- 2) Millal võib Eesti kohus paberväljaandes piiriülesest au teotamisest tulenevat nõuet lahendada õigusabilepingute, Brüsseli I *bis* määruse ja TsMS'i *lis pendensi* regulatsiooni alusel?
- 3) Kuidas mõjutab välisriigi jõustunud kohtuotsus Eesti kohtu asja lahendamise pädevuse ulatust?

Kohtu pädevus teatud nõuet lahendada võib sõltuda sellest, millise õigusakti alusel tehakse kohtualluvus kindlaks ning sellest, kas hagi esitati üldise või valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi.

Brüsseli I *bis* määruse, mille kohaldamisala on välja toodud töö alapeatükis 1.1, üldise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt võib Eesti kohus au teotamisest tulenevaid nõudeid lahendada, kui kostja elu- või asukoht on Eestis. Sellisel juhul on Eesti kohtud pädevad lahendama kõiki au teotamisest tulenevaid nõudeid kogu ulatuses.

Valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi on Eesti kohus pädev au teotamisest tulenevat asja lahendama terves ulatuses kui väljaandja asukoht on Eestis ning Eestis tekkinud kahju ulatuses, kui laimav teos oli Eestis levitatud ja hageja väidab, et ta maine sai Eestis kahjustatud. Seejuures, kui tegemist on levitamiskoha järgse kohtualluvusega, siis on Eesti kohus pädev lahendama ainult mittevarelise kahju ja andmete ümberlükkamise ning rikkumise lõpetamise nõudeid.

Kui tegemist on mitme kostja vastu esitatud hagiga, siis Brüsseli I *bis* määruse regulatsiooni kohaselt on Eesti kohus pädev asja lahendama, kui Eestis on ühe kaaskostja elu- või asukoht.

Seejuures, hagejal ei ole võimalik tugineda au teotamisest tulenevate nõuete valikulise kohtualluvuse eeskirjadele.

Brüsseli I *bis* määruse *lis pendens* regulatsiooni kohaselt, kui Eesti kohtule esitatakse au teotamisest tulenev hagi, kuid mõnda teise liikmesriigi kohtusse oli samasugune hagi esitatud varem ning teise kohtu menetlus on pooleli, peatab Eesti kohus asja menetluse omal algatusel ning ootab, kuni selle teise riigi kohus teeb kindlaks asja kohtualluvuse. Kui teise riigi kohus on teinud kindlaks, et on pädev asja lahendama, jätab Eesti kohus hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lg 3 alusel.

Juhul, kui Eesti kohus leiab, et menetlused on sarnased, kuid mitte samasugused, on Brüsseli I *bis* määruse *lis pendens* regulatsiooni järgi kohtul võimalik oma äranägemisel menetlus peatada või peatamata jätta, kui kohtumenetluse peatamine ei ole põhjendatud. Kui menetlus on peatatud, siis Eesti kohus võib pädevusest loobuda, kui kohtus, kuhu pöörduiti esimesena, on menetlus pooleli esimeses astmes ning kohus, kuhu pöörduiti esimesena, on kõnealustes menetlustes pädev ja kui asjaomase riigi õigus võimaldab neid menetlusi liita. Eesti kohus ei saa pädevusest loobuda, kui nii talle kui ka teisele kohtule allub asi levitamiskoha järgse kohtualluvuse järgi.

Brüsseli I *bis* määruse *lis pendens* eeskirjade kohaselt võib Eesti kohus menetluse peatada ning lõpetada, kui samasugune või sarnane menetlus on kolmanda riigi menetluses.

Õigusabilepingute, mille kohaldamisala on välja toodud antud magistritöö alapeatükis 1.2, kohtualluvuse eeskirjade kohaselt alluvad au teotamisest tulenevad asjad Eesti Vabariigi kohtutele õigusabilepingute üldise kohtualluvuse eeskirjade alusel siis, kui üks menetlusosalistest on kas Vene või Ukraina kodanik, ja kostjal on Eesti territooriumil elukoht või juriidilise isiku puhul haldusorgan, esindus või filiaal. Au teotamisest tulenevate nõuete kohtualluvus kattub üldise kohtualluvusega.

Õigusabilepingute kohtualluvuse eeskirjade alusel esitatud nõudeid võivad Eesti kohtud lahendada terves ulatuses. Valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi on hagejal võimalik esitada ainult varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõue, andmete ümberlükkamise nõue ja rikkumise peatamise nõue.

Õigusabilepingud ei reguleeri hagi esitamist mitme kostja vastu.

Õigusabilepingute *lis pendensi* regulatsiooni kohaselt, kui on tegemist menetlusega samade poolte vahel, sama eseme kohta ja samal alusel, ning Eesti kohtu poole pöördui hiljem, peab Eesti kohus menetluse lõpetama.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, mille kohaldamisala on välja toodud käesoleva töö alapeatükis 3.1, rahvusvahelise üldise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt, Eesti kohus on pädev piiriülesest au teotamisest tulenevat hagi lahendama, kui kostja elu- või asukoht on Eestis. Hageja saab esitada kõik võimalikud au teotamisest tulenevad nõuded, sh varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõuded, andmete ümberlõkkamine jne. Eesti kohus on pädev neid nõudeid lahendama terves ulatuses.

TsMS üldise kohtualluvuse eeskirjade alusel on Eesti kohus pädev au teotamisest tulenevat hagi lahendama, kui laimava teose väljaandja asukoht on Eestis, või kui vastavat teost levitati Eestis ja hageja väidab, et Eestis sai kahjustada tema maine. Valikulise kohtualluvuse eeskirjade järgi võib esitada kõik võimalikud au teotamisest tulenevad nõuded, sh alusetu rikastumise nõude. Eesti kohtud on seejuures pädevad lahendama nõudeid terves ulatuses.

Kui tegemist on mitme kostjaga, siis au teotamisest tulenevat hagi võib Eesti kohus lahendada siis, kui ühe kaaskostja elu- või asukoht on Eestis. Seejuures on Eesti kohus pädev asja lahendama kogu ulatuses.

Paralleelsete menetluste puhul võib Eesti kohus TsMS'i *lis pendensi* regulatsioonile tuginedes asja peatada, ning siis kui teise riigi kohus on teinud otsuse, mis kuulub Eestis tunnustamisele, menetluse lõpetada.

Kõikide õigusaktide kohaselt, kui välisriigi kohus tegi asjas jõustunud otsuse, siis kuulub see Eestis tunnustamisele. Eesti kohus võib sarnast asja lahendada selles ulatuses, milles välisriigi kohus ei ole asja lahendanud. Kriteeriumiteks on asja alus, ese ja teatud juhtudel pool, kelle vastu hagi esitatakse.

JURISDICTION OF INTERNATIONAL DEFAMATION CLAIMS

Abstract

Modern world's globalization has led to the emergence of broadcasting services and books aimed at a global audience. The number of printed products aimed at a global audience is big and keeps on growing. On the one hand, it promotes culture, freedom of expression and general awareness, on the other hand, it increases the number of claims connected to international defamation (as freedom of speech often runs counter to people's individual rights, including honour and good name).

Cross-border press defamation contradistinguishes in a way, that the author of the product, the "consumer" of the product and the holder of personal rights, are often located in different jurisdictions, moreover it defeats someone's honour in several countries. However, a person whose honour has been insulted may not even be aware of the damage caused in a concrete country. This causes a situation, were once decided defamatory case may not include all the damages caused. After getting to know about the damage raised in another country, a person may turn to the court once again. In such situations, a conflict of jurisdiction of the courts occurs.

Similar case raised in Estonian Supreme court. In case nr 3-2-1-140-14 the focus was on determining the jurisdiction of the claims and the competence of Estonian court in a dispute arising from cross-border defamation, including the application of the regulation on the suspension and termination of proceedings in a situation where a foreign court judgment has entered into force in a similar case.

Specifically, the subject-matter of the action was misrepresentation in the defendant's book which damaged the applicant's honor. The plaintiff filed an action against the defendant for rebuttal of defamatory information, compensation for non-pecuniary damage, removal of the entire circulation of the book and from Estonian libraries, and for the defendant to bear the respective costs. The defendant disputed the action, arguing that the plaintiff had brought similar actions in a Russian court a few years ago and that a court in the Russian Federation had given a final judgment in the matter.

Since courts of first second courts couldn't determine, weather Estonian court has a competence to proceed the case, the Supreme Court clarified which circumstances must be verified by the

courts upon a retrial and referred the matter to a lower court. The district court subsequently dismissed the action on the ground that it was time-barred. Thus, the questions of jurisdiction which arose during the proceedings remained essentially unresolved in the context of that case.

Considering the issues of defamation cases, the aim of the thesis is to determine when an Estonian court is competent to resolve cross-border defamation claims arising from press, among others in situation where there is a foreign court judgment or parallel proceedings concerning the same or a similar defamatory case.

The research questions of the master's thesis are:

- 1) When can an Estonian court adjudicate a claim arising from cross-border defamation in press in accordance with the regulation of international jurisdiction of legal aid agreements, the Brussels Ibis Regulation and Estonian Code of Civil Procedure (CCP)?
- 2) When can an Estonian court adjudicate a claim arising from cross-border defamation in press based on *lis pendens* regulation of legal aid agreements, the Brussels Ibis Regulation and Estonian Code of Civil Procedure?
- 3) How does a foreign court judgment that has entered into force affect the scope of jurisdiction of an Estonian court?

Conflict of the jurisdictions is regulated with private international law. To check whether Estonian court may adjudicate a case arising from defamation, the court must examine whether the case is subject to the jurisdiction of an Estonian court and whether the Estonian court has a competence to adjudicate the case, in certain cases including the rules of pendency.

Provisions on international jurisdiction and jurisdiction are contained in a number of instruments – international agreements, European Union regulations and the Code of Civil Procedure. Due to the material scope of these legal acts, the legal aid agreements concluded by Estonia, the Brussels Ibis Regulation, the Lugano II Convention and the CCP are relevant for the jurisdiction of claims arising from defamation. Some claims can also be filed in accordance with GDPR rules, which this work does not examine.

Claims for pecuniary and non-pecuniary damage, a claim for rebuttal of defamatory information, a claim for suspension of the infringement and, in certain cases, an unjust enrichment claim may be brought in cases involving damage to cross-border honor. The court's jurisdiction to hear a particular claim may depend on whether the action was brought under the rules of general or selective jurisdiction.

In cases arising from cross-border defamation, an Estonian court must review the jurisdiction of cases under the Brussels Ibis Regulation if the defendant is a person domiciled in the European Union, except in cases where the defendant is a citizen of Russia or Ukraine or where the defendant is domiciled in Switzerland, Norway, Iceland, or third countries.

According to the rules of general jurisdiction of Brussels Ibis Regulation, an Estonian court may adjudicate claims arising from defamation if the defendant is domiciled in Estonia. In such a case, the Estonian courts have jurisdiction to settle all claims arising out of defamation to the fullest extent.

According to the rules of general jurisdiction, an Estonian court has jurisdiction to adjudicate a case of defamation to the full extent if the publisher is domiciled in Estonia and to the extent of the damage caused if the defamatory work was distributed in Estonia and the plaintiff claims that his reputation was damaged in Estonia. At the same time, in the case of jurisdiction according to the place of distribution, the Estonian court has jurisdiction to adjudicate only the claims for non-proprietary damage and rejection of data and termination of the violation.

If an action for defamation is brought before an Estonian court, but the same action has previously been brought before a court of another Member State and the proceedings of the other court are pending, the Estonian court shall stay the proceedings on its own initiative and wait for the court of that other country to determine jurisdiction. If the court of another state has determined that it has jurisdiction to adjudicate the matter, the Estonian court shall dismiss the action. If the Estonian court finds that the proceedings are similar but not identical, the court may stay the proceedings at its discretion. Upon fulfilment of certain preconditions, an Estonian court may waive jurisdiction. An Estonian court cannot waive jurisdiction if both it and the other court have jurisdiction over the jurisdiction of the place of distribution.

An Estonian court may suspend and terminate the proceedings if the same or similar proceedings are pending in a third country.

If one of the parties to the proceedings is an Estonian or Ukrainian citizen, an Estonian court shall proceed from the Estonian-Russian or Estonian-Ukrainian legal aid agreement in determining the jurisdiction of a matter arising from a cross-border defamation.

Claims submitted based on the rules of jurisdiction of legal aid agreements may be settled in full by Estonian courts. Under the rules of optional jurisdiction, the plaintiff can only bring a claim for pecuniary and non-pecuniary damage, a claim for rebuttal of the data and a claim for suspension of the infringement.

In parallel proceedings, if the proceedings are between the same parties, on the same subject matter and on the same basis, and the Estonian court was subsequently seised, the Estonian court must terminate the proceedings.

In cases arising from cross-border defamation, Estonian courts may rely on the regulation of the Code of Civil Procedure only if legal aid agreements or European Union regulations do not apply.

Under the rules of selective jurisdiction, an Estonian court has jurisdiction to hear an action for defamation if the publisher of the defamatory work is established in Estonia or if the relevant work was distributed in Estonia and the plaintiff claims that his reputation could be damaged in Estonia. Under the rules of optional jurisdiction, any claim for defamation, including unjust enrichment, may be made. Estonian courts are competent to settle claims in their entirety.

In the case of parallel proceedings, an Estonian court may stay the case based on the *lis pendens* regulation of the CCP, and if the court of another state has made a decision that is subject to recognition in Estonia, Estonian court may terminate the proceedings.

According to all legislation, if a foreign court made a decision that has entered into force in the matter, it is subject to recognition in Estonia. An Estonian court may adjudicate a similar matter to the extent that the foreign court has not adjudicated the matter. The criteria are the basis of the case, the subject-matter and, in certain cases, the party against whom the action is brought.

LÜHENDID

EK – Euroopa Kohus

IKÜM – isikuandmete kaitse üldmäärus

PSK – põhiseaduse kommentaar

REÕS – rahvusvahelise eraõiguse seadus

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

TlnRnK – Tallinna Ringkonnakohus

TrtRnK – Tartu Ringkonnakohus

TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik

TsMSK – tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommentaar

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS – võlaõigusseadus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti Vabariigi Valitsus, õiguskomisjon. Seletuskiri tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 718 SE eelnõu juurde. Vastu võetud 10.12.2014.
2. Hartley, T. C. Basic Principles of jurisdiction in private international law: The European Union, The United States and England. Cambridge University Press for the British Institute of International and Comparative Law. 2021.
3. Hirvoja, M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamisel ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* I/2011.
4. Kuipers, J.-J. Towards a European Approach in the Cross-Border Infringement of Personality Rights. Cambridge University Press. 2019.
5. Kõve, V., Järvekülg, I., Ots, J., Torga, M. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. I-V osa (§-d 1-305). Tallinn: Juura 2017.
6. Nurmela, I., Almann, L., Tuulas, V., Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus. Loengud. Tallinn: Juura 2005.
7. Magnus, U., Mankowski, P. (toim.). Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law. Köln: Otto Schmidt, 2016.
8. Oster, J. Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights. *International Review of Law, Computers & Technology*. London 2012.
9. Pild, M., Krõõt Tupay, P., Turk, K. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2020.
10. Schütze, R. A. Lis Pendens and Related Actions. *European Journal of Law Reform*. 2002/4.
11. Torga, M. Analüüs Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse (EL 1215/2012) rakendamise kohta Eesti õiguskorras.
12. Torga, M. Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* VII/2010.
13. Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. *Juridica* III/2013.
14. Torga, M. The Conflict of Conflict Rules – the Relationship between European Regulations on Private International Law and Estonian Legal Assistance Treaties Concluded with Third States. School of Law, University of Tartu, Estonia 2019.

15. Torga, M. Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele. *Juridica* IX/2014.
16. Wolde, M. H. T., Henckel, K. C. The ECJ's interpretation of article 5(3) Brussels I regulation: a carefully balanced system of jurisdictional rules? *International Journal of Procedural Law*, 2013/3, No. 2.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

17. Brüsseli 27. septembri 1968. aasta konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.
18. Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. – RT II 1993, 6, 5.
19. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalajades. – RT II 1999, 4, 22.
20. Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalajades. – RT II 1995, 13, 63.
21. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalajades. – RT II 1993, 16, 27.
22. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta - ELT L 119, 4.5.2016.
23. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud) - ELT L 351, 20.12.2012.
24. Nõukogu Määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – EÜT L 12, 16.1.2001.
25. Rahvusvahelise eraõiguse seadus – RT I, 26.06.2017.
26. Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – ELT L 339, 21.12.2007.
27. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 22.03.2021, 8.
28. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 23.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti kohtupraktika

29. RKTkm 3-2-1-140-14
30. TrtRnKo 2-12-15968
31. RKTkm 2-16-4631
32. RKTko 3-2-1-123-97
33. RKTkm 3-2-1-148-10
34. RKTkm 3-2-1-167-16
35. TlnRnKm 2-17-120501
36. RKTkm 2-16-19080
37. TlnRnKm 2-07-3728

Euroopa Kohtu praktika

38. EKo C-709/19, *Vereniging van Effectenbezitters versus BP plc.*
39. EKo C-21/76, *Handelskwekerij G. J. Bier BV vs. Mines de potasse d'Alsace SA.*
40. EKo C-68/93, *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL, Chequepoint International Ltd vs Presse Alliance SA.*
41. EKo C-304/17, *Helga Löber versus Barclays Bank plc.*
42. EKo C-709/19, *Vereniging van Effectenbezitters versus BP plc.*
43. EKo C-375/13, *Harald Kolassa versus Barclays Bank plc.*
44. EKo C-133/11, *Folien Fischer AG, Fofitec AG versus Ritrama SpA.*
45. EKo, C-360/12, *Coty Germany GmbH, varem Coty Prestige Lancaster Group GmbH, versus First Note Perfumes NV.*
46. EKo C-509/09 ja C-161/10, *eDate Advertising GmbH versus X ja Olivier Martinez, Robert Martinez versus MGN Limited.*
47. EKo C-194/16, *Bolagsupplysningen OÜ, Ingrid Ilsjan versus Svensk Handel AB.*
48. EKo C-251/20, *Gtflix Tv vs. DR.*
49. EKo C-352/13, *Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA versus Akzo Nobel NV, Solvay SA/NV, Kemira Oyj ja FMC Foret SA.*
50. EKo C-189/08, *Zuid-Chemie BV versus Filippo's Mineralenfabriek NV/SA.*
51. EKo C-144/86 *Gubisch Maschinenfabrik versus Palumbo.*

52. EKo C-351/89, *Overseas Union Insurance Ltd ja Deutsche Ruck Uk Reinsurance Ltd ja Pine Top Insurance Company Ltd vs. New Hampshire Insurance Company*.
53. EKo C-438/12, *Irmengard Weber vs. Mechthilde Weber*.
54. EKo C-406/92, *The owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" vs. the owners of the ship "Maciej Rataj"*.

MUUD ALLIKAD

55. The 2021 EU Justice Scoreboard. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2021) 389. - Veebis kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_2021.pdf (05.04.2022).